

camping RADIKAL

αυτοοργάνωση | συλλογικότητα | αλληλεγγύη | αυτομόρφωση

Κυριακή 7/8/2016

“Το δέντρο μπορεί να προτιμά την ηρεμία, αλλά ο άνεμος δεν θα υποχωρήσει”

- Το ιστορικό της Μεγάλης Προλεταριακής Πολιτιστικής Επανάστασης
- Νεολαία και Πολιτιστική Επανάσταση
- Πολιτιστική Επανάσταση και η σχέση της με θεωρία

Ομιλητές/τριες:

Βασιλόπουλος Νίκος
Γκανέτσος Κωνσταντίνος
Καλίκη Θεοδώρα

Η Πολιτιστική Επανάσταση στο ιστορικό της πλαίσιο

Η Μεγάλη Προλεταριακή Πολιτιστική Επανάσταση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μία τεράστια τομή στην ιστορία του παγκόσμιου Κομμουνιστικού κινήματος. Στο επίπεδο της επαναστατικής θεωρίας και στρατηγικής υπήρξε μια επαναστατική ανανέωση του λενινισμού. Για να κατανοήσουμε, ωστόσο βαθύτερα τη σημασία αυτής της “Επανάστασης μέσα στην Επανάσταση” κρίνεται απαραίτητο να εντοπίσουμε το κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι της Κίνας, την ιστορική καθίζηση του Κομμουνιστικού Κινήματος, το διεθνές πολιτικό σκηνικό, καθώς και τις ιδιαιτερότητες του Κομμουνιστικού Κόμματος Κίνας αλλά και την ίδια τη συμβολή της σκέψης του Μάο Τσε Τούνγκ στον επαναστατικό κοινωνικό μετασχηματισμό.

1. Η Κινέζικη Επανάσταση και το ΚΚ Κίνας

Η Κινεζική επανάσταση υπήρξε αποτέλεσμα μιας επαναστατικής στρατηγικής, δουλεμένης για δεκαετίες και ενός συνδυασμού του ταξικού με τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα. Αυτό φαίνεται ήδη στη σκέψη του Μάο από το 1926ⁱ, αλλά και τη σημασία που είχε η «Μεγάλη Πορεία» για τη γείωσή του με τους αγροτικούς πληθυσμούς της υπαίθρου καθώς και μια σειρά από ορθές επιλογές όπως: η γραμμή για τον αντικατοχικό αγώνα (εθνικό αντι-ιαπωνικό μέτωπο)ⁱⁱ, η τόλμη του ενάντια στις αποφάσεις της Κομιντέρν αλλά και η σύνδεσή της Κινέζικης Επανάστασης με τις επαναστατικές παραδόσεις της Κίνας ώστε να «συσπειρώνονται οι φίλοι του λαού από τους εχθρούς του».

Η πιο σημαντική μεταρρύθμιση που εισήγαγε η νέα επαναστατική κυβέρνηση της Κίνας ήταν αγροτική μεταρρύθμιση που πραγματοποιήθηκε μέσα σε ένα κλίμα εξεγέρσεων κατά των γαιοκτημόνων. Το ΚΚΚ ανακατένειμε το 40% του καλλιεργήσιμου εδάφους στο 60% του κινέζικου πληθυσμού. Πρόκειται για τη σημαντικότερη μεταρρύθμιση που οδήγησε στο τέλος του πληθωρισμού στην αρχή της οικονομικής ανάπτυξης. Επίσης η νέα κυβέρνηση εξαφάνισε τη ληστεία, δημιούργησε ένα πρόγραμμα δημόσιας υγείας και επανέφερε σε λειτουργία το κατεστραμμένο σιδηροδρομικό δίκτυο. Ένας στόχος της Κίνας ήταν η ανάπτυξη της βιομηχανίας έχοντας ως πρότυπο την ΕΣΣΔ.

Αντίστοιχα με τη Ρωσία εφαρμόστηκε και στην Κίνα το 1952 ένα Πενταετές πλάνο στην οικονομία, το οποίο έδωσε μεν μια ώθηση, αλλά δεν επέφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα, καθώς σε σχέση με τον παγκόσμιο ανταγωνισμό η κινέζικη οικονομία έμεινε όλο και πιο πίσω. Εδώ εμφανίζονται για πρώτη φορά διάφορα ερωτήματα στο ΚΚΚ σε σχέση με τις αντιθέσεις και τη στρατηγική και την τακτική της ΕΣΣΔ, τα οποία ο Μάο θα

συμπεριλάβει σε κείμενα του της περιόδου ήδη από το 1950ⁱⁱⁱ Αυτά τα ανοιχτά ερωτήματα, ήρθαν και συναντήθηκαν με οικονομικά αποτελέσματα, όπως ότι η αγροτική παραγωγή το 1956 -σε σχέση με το 1952- είχε αυξηθεί μόνο 25%. Αυτό ώθησε το ΚΚΚ να αλλάξει πορεία και στην ουσία οδήγησε στο «Μεγάλο άλμα προς τα μπρος». Ακολούθησε περίοδος έντονης εντατικοποίησης της εργασίας και έντονης προπαγάνδας για τα καινούρια αυξημένα πλάνα για τη βιομηχανική και την αγροτική παραγωγή.

2. Το Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός (1958-1961)

Το ιστορικό πλαίσιο στο οποίο συντελείται το Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός είναι μια διαδικασία που ξεκινά από αυθόρμητες συλλογικές απαντήσεις κολλεκτιβοποίησης της γης, όπως στην επαρχία Henan, το 1957, που είχαν ως σκοπό να βελτιώσουν τις συνθήκες της αγροτικής παραγωγής και της άρδευσης. Οι αγρότες συγχωνεύουν τους προηγούμενους συνεταιρισμούς τους και δημιουργούν κάτι νέο: μια οικονομική και πολιτική μορφή μέσω της οποίας δεκάδες χιλιάδες ανθρώπων χτίζουν μια κοινή ζωή. Έτσι χτίζονται οι πρώτες αγροτικές κολλεκτίβες- «Λαϊκές Κομμούνες».^{iv}

Οι κοινότητες ήταν σε θέση να κινητοποιήσουν και να οργανώσουν τη μεγάλη εφεδρεία της κινέζικης εργατικής δύναμης. Αρδευτικά και αντιπλημμυρικά έργα, οδοποιία, αναδασώσεις, εγγειοβελτιωτικά και άλλα έργα θα μπορούσαν πλέον να σχεδιάζονται και πραγματοποιούνται σε μεγάλη κλίμακα. Πολύ γρήγορα χτίστηκαν εργοστάσια λιπασμάτων και τσιμέντου και μικρά υδροηλεκτρικά εργοστάσια. Οι Λαϊκές Κομμούνες προέβλεψαν μέχρι και πειραματικούς χώρους, όπου ομάδες εμπειρογνομώνων και αγροτών συμμετείχαν στην επιστημονική τροφοδότηση των καλλιεργιών.

Επίσης το Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός, έβγαλε τις γυναίκες από το νοικοκυριό και τις έριξε στη μάχη της οικοδόμησης της νέας κοινωνίας. Οι Κομμούνες θέσπισαν κοινωνικούς χώρους φαγητού, συνεταιρισμούς για επισκευές και δουλειές του σπιτιού, ομάδες κηπουρικής και άλλες μορφές κοινωνικής πρόνοιας, όπου παρέχονταν συλλογικές λύσεις στις κοινωνικές ανάγκες. Γυναίκες έφτασαν να ηγούνται στο χτίσιμο εργοστασίων, όπως η θρυλική «Σιδερένια Ταξιαρχία Γυναικών». Επίσης παλιές συνήθειες και αξίες τέθηκαν σε αμφισβήτηση, όπως δεισιδαιμονίες, προκαταλήψεις, μοιρολατρία αλλά και φεουδαρχικά κατάλοιπα σε σχέση με το γάμο κοκ. Για το σκοπό αυτό υπήρξαν πολλές μεταρρυθμίσεις στα σχολεία, ειδικά στην πρώτη και τη μεσαία εκπαιδευτική βαθμίδα.

Εν τέλει, για την πραγματοποίηση ενός έργου τέτοιας κλίμακας, δόθηκε έμφαση στις αγροτικές περιοχές, προκειμένου να κλείσει σταδιακά το χάσμα μεταξύ της πόλης και της υπαίθρου, καθώς και μεταξύ εργαζομένων και αγροτών. Βιομηχανίες μικρής κλίμακας ρίζωσαν στην ύπαιθρο ενώ έγινε προσπάθεια διάδοσης της επιστημονικής γνώσης. Η προσέγγιση του Μεγάλου Άλματος ήταν μια απελευθερωτική εναλλακτική λύση για την

διαδικασία της αγροτικής εξαθλίωσης και της μαζικής μετανάστευσης σε αστικά κέντρα, ενώ η λογική της αυτοδύναμης οικονομίας, που εξαπλώνεται μέσα από την ύπαιθρο, θα μπορούσε να σταθεί καλύτερα στην ιμπεριαλιστική επίθεση και εισβολή και να παρέχει την αναγκαία υποστήριξη στην παγκόσμια επανάσταση.

Με το Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός, εισάγεται για πρώτη φορά στην θεωρία, διάσπαρτη η αντίληψη ότι υπάρχει πρωτοκαθεδρία στις παραγωγικές σχέσεις απέναντι στις παραγωγικές δυνάμεις, καθώς μέχρι τότε παγκοσμίως στα ΚΚ κυριαρχούσε η προτεραιότητα των παραγωγικών δυνάμεων ως καταλύτης- θεμέλιο για τη σοσιαλιστική οικοδόμηση. Είναι επί της ουσίας το βάθεμα μιας αρκετά πρώιμης- εκείνη την εποχή- κριτικής για το “πάγωμα” της σοσιαλιστικής Επανάστασης στη Ρωσία. Οι παραγωγικές σχέσεις ορίζονται πλέον ως η κομβική αντίθεση ανάμεσα σε ένα κοινωνικό σχηματισμό καταπιεστών και καταπιεσθέντων και σε ένα σοσιαλιστικό κράτος, που οφείλει αυτές τις σχέσεις να τις μετασχηματίζει σε επαναστατική κατεύθυνση, σε αυτήν της αταξικής κοινωνίας.

Δυστυχώς τα πράγματα δεν ήταν μόνον θετικά. Όσον αφορά την αγροτική παραγωγή, η παραγωγικότητα ήταν πολύ πιο χαμηλή από την επιθυμητή, πράγμα που οδήγησε την κυβέρνηση να καταφύγει σε ακραίες αποφάσεις. Οι αγρότες λοιπόν υποχρεώθηκαν να παίρνουν ώριμες καλλιέργειες από διάφορους αγρούς και να τις μεταφυτεύουν σε τεχνητά χωράφια, των οποίων η παραγωγικότητα διογκώνονταν υπερβολικά. Τα χωράφια με τις μεγάλες σοδειές ονομάστηκαν «Σπούτνικ» και η παραγωγικότητα τους μπορεί να φαίνονταν σε κάποιες περιπτώσεις εκατονταπλάσια ενός κανονικού χωραφιού. Μάλιστα αφού η παραγωγή εμφανίζονταν διογκωμένη το κράτος μπορούσε να παίρνει περισσότερα τρόφιμα από κάθε συνεταιρισμό. Οι αγρότες επίσης δούλευαν με εντατικούς ρυθμούς, κάτω από εξοντωτικές και απάνθρωπες συνθήκες. Παρόλα αυτά έπρεπε να ξεπεράσουν τις όποιες δυσκολίες καθώς οι κυβερνητικοί στόχοι ήταν πολύ υψηλοί.

Ο Μάο έδωσε μεγάλη έμφαση στην παραγωγή χάλυβα, που αποτελούσε το μέτρο σύγκρισης της Κίνας με τις καπιταλιστικές χώρες, σχεδιάζοντας να αυξήσει κατά πολύ την παραγωγή. Κάτι τέτοιο όμως ήταν ανέφικτο καθώς δεν υπήρχαν αρκετά εργοστάσια χάλυβα. Έτσι υιοθετήθηκε ένα σχέδιο που συνοψίζεται στην εντολή που δόθηκε προς το λαό «ένα καμίνι σε κάθε σπίτι». Οι Κινέζοι έπρεπε να λιώσουν όλα τα μεταλλικά τους αντικείμενα τα οποία ήταν απαραίτητα, όπως σκεύη, αγροτικά εργαλεία κλπ. Το σύνθημα για την προώθηση του σχεδίου ήταν ότι «όποιος παραδίδει μια σκαπάνη εξολοθρεύει έναν ιμπεριαλιστή, όποιος κρύβει ένα καρφί κρύβει έναν αντεπαναστάτη». Στις πόλεις το Μεγάλο Άλμα βρέθηκε σε αδιέξοδο καθώς ελλείπει ενός ολοκληρωμένου σχεδιασμού, μεγάλο μέρος της παραγωγής σπαταλιόταν λόγω ανισορροπιών μεταξύ των διαφορετικών κλάδων της βιομηχανίας. Έπειτα οι εργάτες μπορεί να δούλευαν τηρώντας πλέον 18ωρες ή 24ωρες βάρδιες όμως τα μηχανήματα φθείρονταν με πολύ έντονο ρυθμό.

Σαν αν μην έφταναν τα παραπάνω, εμφανίστηκε ο λιμός, ο οποίος στοίχησε τη ζωή σε περίπου 20.000.000 κινέζους που έχασαν τη ζωή τους από την πείνα, από ασθένειες λόγω της

κακουχίας και από την αδιάκοπη και εξοντωτική εργασία. Τα αίτια του λιμού και της τελικής αποτυχίας του Μεγάλου Άλματος προς τα Εμπρός μπορούν να κωδικοποιηθούν ως εξής:

1. Επιδείνωση σχέσεων με ΕΣΣΔ. Η επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ Κίνας και ΕΣΣΔ ήταν σε ραγδαία επιδείνωση. Ήδη ο Μάο είχε ξεκινήσει την κριτική στη σοβιετική ηγεσία, ως ρεβιζιονιστική. Με τη σειρά τους οι Σοβιετικοί είχαν στηλιτεύσει το Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός ως ουτοπικό και καθώς οι σινο-σοβιετικές σχέσεις έγιναν περισσότερο τεταμένες το 1960, η σοβιετική ηγεσία φαινόταν να θέλει να τιμωρήσει και να απομονώσει τους Κινέζους. Οι Σοβιετικοί άφησαν την Κίνα να επιβαρυνθεί με ένα τεράστιο χρέος που το μεγαλύτερο μέρος του πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του Πολέμου της Κορέας, το οποίο για να αποπληρώσει η Κίνα, πωλούσε σιτηρά στο εξωτερικό, χωρίς ταυτόχρονα να δέχεται βοήθεια από την ΕΣΣΔ και ήδη ο Μάο έχει ασκήσει τρομερή κριτική στη στάση της ΕΣΣΔ από το 1960.^v

2. Ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός συνέχισε να ασκεί στρατιωτική πίεση στην Κίνα, με τη στήριξη του Κουόμιτανγκ στην ηγεσία της Ταιβάν, με τη στήριξη της εξέγερσης στο Θιβέτ το 1958 αλλά και με την υποδούλιση των συγκρούσεων μεταξύ της Κίνας και της Ινδίας το 1959.

3. Υπήρξαν λάθη πολιτικής από πλευράς ΚΚΚ. Ανισομερής παραγωγή σιτηρών, μαζική επίταξη σιτηρών από το κράτος για να τροφοδοτήσει τον αστικό πληθυσμό, κακός επιτελικός σχεδιασμός σε πολλά επίπεδα (δεν υπήρχε επαρκής και λεπτομερής καταγραφή αναγκών αλλά και παραγωγής), μαζική στροφή στην εκβιομηχάνιση κλπ.

Σε αυτό το κρίσιμο για την ίδια την Μεγάλη Προλεταριακή Πολιτιστική Επανάσταση οφείλουμε να κάνουμε μία πρώτη πολύ σημαντική παρέκβαση όσον αφορά την ίδια τη σημασία της εσωκομματικής αντιπαράθεσης εντός του ΚΚΚ σχετικά με την πολιτική γραμμή του.

Εάν δούμε την 20χρονη πορεία των ρεβιζιονιστών της Κίνας (1956-1976), μέχρι δηλαδή την κατάληψη πραξικοπηματικά της ηγεσίας του κόμματος και του κράτους και τη σύλληψη της επαναστατικής πτέρυγας της ηγεσίας του κόμματος, θα διαπιστώσουμε πως όλοι τους συμφωνούσαν σε τρία βασικά ζητήματα: πρώτον, ήταν όλοι τους οπαδοί της θεωρίας των παραγωγικών δυνάμεων, δεύτερον, είχαν την άποψη ότι στον σοσιαλισμό δεν υφίσταται ταξική πάλη και, τρίτον, όλοι τους ήταν ενάντια σε κάθε κίνηση μαζών.

Ένα τέτοιο κίνημα μαζών υπήρξε και το «Μεγάλο Άλμα» που άρχισε το 1958. Να πώς διατύπωσε ο Μάο τις εμπειρίες που προέκυψαν από το «Μεγάλο Άλμα»: «Να κρατάμε σταθερά την πολιτική στην ηγετική θέση. Να ενισχύουμε την καθοδήγηση του κόμματος. Να εξαπολύουμε ισχυρά μαζικά κινήματα. Να θεσμοθετήσουμε το σύστημα της συμμετοχής των στελεχών στην παραγωγή και των εργατών στη διεύθυνση, το σύστημα της αλλαγής των αρχών και των ανορθολογιστικών κανονισμών και της στενής συνεργασίας ανάμεσα σε εργάτες, τεχνικούς και στελέχη. Να προωθήσουμε με γρήγορους ρυθμούς τον τεχνικό

εκσυγχρονισμό και την τεχνολογική επανάσταση». Από το παραπάνω απόσπασμα γίνεται φανερό ότι το «Μεγάλο Άλμα» αποτέλεσε, μπορούμε να πούμε, τον προάγγελο της Πολιτιστικής Επανάστασης. Συνολικά κρίνοντας, για το Μεγάλο Άλμα, αναδείχτηκαν τα όρια του να προσπαθήσεις να αλλάξεις τα πράγματα όντας μέσα στο παλαιό παράδειγμα. Ο βολονταρισμός δεν μπορούσε να υποκαταστήσει την ανάγκη για έναν μετασχηματισμό και ως προς αυτό, το Μεγάλο Άλμα ενώ έκανε τομές, δεν τις προώθησε ώστε να ολοκληρωθούν. Μολαταύτα πρόκειται για μια κίνηση μαζών, που έσπειρε την αμφισβήτηση του προηγούμενου παραδείγματος. Θα θέλαμε να σημειώσουμε επίσης πως σε όλη τη μετέπειτα πορεία, η πάλη των δύο γραμμών, τόσο στο κόμμα όσο και στην κοινωνία, βρισκόταν στην ημερήσια διάταξη και σε συνθήκες οξυμένων συγκρούσεων. Αντιπαράθεση που υπήρξε αίτιο, τροφοδότης, αλλά και στόχος της ίδιας της Μ.Π.Π.Ε.

3. Από τη Συνέλευση των 7000 στην Πολιτιστική Επανάσταση

Τον Ιανουάριο του 1962, και ενώ ο Μάο είχε απορρίψει την πρόταση πολλών στελεχών για την πραγματοποίηση συνεδρίου, συγκάλεσε μια συνέλευση του κόμματος. Όμως έτσι δεν θα υπήρχε δυνατότητα ψήφου και επομένως ούτε και η περίπτωση να καθαιρεθεί. Η συνέλευση ονομάστηκε το «συνέδριο των Επτά χιλιάδων» καθώς 7.000 υψηλόβαθμα στελέχη κατέφτασαν στο Πεκίνο ως εκπρόσωποι της συνέλευσης. Στη συνέλευση εκφράστηκε η διαπάλη των δυο γραμμών που είδαμε και παραπάνω ως εξής: Από τη μία ο Μάο πρότεινε ένα νέο «Άλμα» από την άλλη η γραμμή της «δεξιάς φράξιας» (Λιου Σάο Σί, Ντενγκ Ξιάο Πινγκ, Τσου Εν Λάϊ κλπ) που εξέφραζε θέσεις πιο κοντά σε αυτές της ΕΣΣΔ και θεωρούσε το «Μεγάλο Άλμα» αποτυχημένο. Αυτή η διαμάχη ήταν και το πλαίσιο που θα οδηγούσε -σε εσωκομματικό επίπεδο- στην Πολιτιστική Επανάσταση.

Οι αντίπαλοι του Μάο, έχοντας το πάνω χέρι, προσπάθησαν να εφαρμόσουν μέτρα που θύμισαν πολύ τη ΝΕΠ στη Ρωσία. Αν και οι περισσότερες Κομμούνες παρέμειναν στη θέση τους σε διοικητικές δομές ο έλεγχος της αγροτικής παραγωγής ξαναγύρισε στο επίπεδο του χωριού, ενώ ιδρύθηκαν και ιδιωτικές αγροτικές επιχειρήσεις. Εφαρμόστηκε η πολιτική του «σαν ζι γι μπάο» στη γεωργία που δίνει μεγαλύτερη ελευθερία και πεδίο δράσης στις δυνάμεις της αγοράς και αφήνει ελεύθερη τη διαμόρφωση των τιμών. Στις πόλεις ακολουθήθηκε αντίστοιχη πορεία. Τα πριμ παραγωγικότητας και η αμοιβή με το κομμάτι καθιερώθηκαν ξανά ενώ οι διευθυντές απέκτησαν μεγαλύτερη αυτονομία απέναντι στο κράτος στη διοίκηση των επιχειρήσεων. Ξαναεμφανίστηκαν ιδιωτικές αγορές και αυξήθηκε το εξωτερικό εμπόριο.

Αν και προσωρινά υπήρχε ανακούφιση τα αποτελέσματα ήταν ασήμαντα σε σχέση με τους στόχους της γραφειοκρατίας, καθώς τα νέα μέτρα δεν κατόρθωσαν να κάνουν την Κίνα

να πλησιάσει έστω και λίγο τους παγκόσμιους ανταγωνιστές της. Αντίθετα, το χάσμα διευρύνθηκε. Επίσης άρχισαν να ξαναεμφανίζονται σημαντικές εισοδηματικές διαφορές μεταξύ πλουσίων και φτωχών και να υποβαθμίζεται το επίπεδο ζωής για μεγάλα τμήματα του αγροτικού πληθυσμού. Η “καπιταλιστική αυτή στροφή” ήταν μιας πρώτης τάξης ευκαιρία προκειμένου ο απομονωμένος Μάο Τσε Τουνγκ να επανακάμψει.

4. Η Πολιτιστική Επανάσταση από τα πάνω: αποφάσεις

Μια από τις πιο σημαντικές παραμέτρους της Πολιτιστικής Επανάστασης αποτέλεσε η σινο-σοβιετική διάσπαση του 1963. Όπως είδαμε νωρίτερα, από τη δεκαετία του '50, η Κίνα χαρτογραφούσε και περπατούσε ένα δρόμο διαφορετικό, το Πενταετές Πλάνο αντικαταστάθηκε από το ημιτελές Μεγάλο Άλμα, η λογική της οικοδόμησης με βάση τις παραγωγικές δυνάμεις άρχισε να δίνει προβάδισμα στην αλλαγή των παραγωγικών σχέσεων και πολλά συσσωρευμένα γεγονότα είχαν δείξει ότι οι σχέσεις Κίνας-ΕΣΣΔ δεν θα συνέχιζαν να είναι συμμαχικές. Μέχρι το 1961 όμως και οι δυο πλευρές επέμεναν στην ενότητα του σοσιαλιστικού στρατοπέδου, παρά τις επιμέρους διαφωνίες και διαμάχες. Το 1963 η ΚΕ του ΚΚ Κίνας θα στείλει επιστολή στην ΚΕ του ΚΚΣΕ, με την οποία πρακτικά απαντά σε μια διαδικασία που είχε ξεκινήσει ήδη από το 1960 και κατηγορεί το ΚΚΣΕ για ρεβιζιονιστική στροφή, για άρνηση του επαναστατικού δρόμου και μεταξύ άλλων κατηγορούν το ΚΚΣΕ για ανάμειξη στα εσωκομματικά του ΚΚ Κίνας, με τη δημοσίευση πολεμικών άρθρων ενάντια στην κεντρική γραμμή, σε φιλοκομματικές εφημερίδες της Κίνας.^{vi} Η απάντηση θα έρθει από το ΚΚΣΕ αμέσως.^{vii} Οι σοβιετικοί θα προσπαθήσουν να κάνουν μια επίθεση ενότητας, λέγοντας ότι στην ουσία μπορούν να αποδείξουν ότι έχουν την ισχύ και τη συγκρότηση να ηγούνται του σοσιαλιστικού στρατοπέδου.

Στην ουσία ο Μάο, από το τέλος του καλοκαιριού του 1962, με αφορμή την επικείμενη Γιουγκοσλαβική-σοβιετική προσέγγιση, το δεύτερο πόλεμο στα σύνορα Κίνας-Ινδίας αλλά και την κρίση στον Κόλπο των Χοίρων στην Κούβα, θα αρχίσει να χαράζει εντελώς ανεξάρτητη πολιτική από το κέντρο που είναι το ΚΚΣΕ. Η βασική του αιχμή είναι η κριτική στο ΚΚΣΕ για ρεβιζιονισμό, για προδοσία του κομμουνιστικού οράματος και για συνθηκολόγηση με τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό. Η σινο-σοβιετική ρήξη θα επιβεβαιωθεί και στα συνέδρια των κομμουνιστικών κομμάτων στη Βουλγαρία, την Ουγγαρία, την Ιταλία, την Τσεχοσλοβακία, και την Ανατολική Γερμανία, όπου θα επιβεβαιωθεί και το ιδεολογικό χάσμα. Η αιτία της διάσπασης είναι η σοβιετική εξωτερική πολιτική από τη μία αλλά και η υπερβολική φύση της αντι-σοβιετικής προπαγάνδας που έκανε ο Μάο για να χτυπήσει – μεταξύ άλλων- και τους εσωκομματικούς του αντιπάλους. Σε αυτά τα χρόνια θα διαμορφωθεί η βασική ιδεολογική και πολιτική τακτική που θα σφραγίσει τη μαοϊκή σκέψη κατά την Πολιτιστική Επανάσταση: η διαπάλη έξω από τους κρατικούς και κομματικούς μηχανισμούς, το άνοιγμα των αντιθέσεων στους κόλπους του λαού. Το έδαφος για την Πολιτιστική Επανάσταση έχει ανοίξει, οι

διάφορες εσωκομματικές διαφωνίες, που αντανακλούν όλες τις βασικές αντιθέσεις του σοσιαλιστικού στρατοπέδου, έχουν ανοίξει.

4.1. Απόφαση 16 σημείων της ΚΕ του ΚΚΚ για την ΠΠΕ (1966)

Ένα από τα πιο σημαντικά κείμενα της περιόδου, κείμενο που λειτούργησε σαν σπίθα, ήταν τα «16 σημεία για την Πολιτιστική Επανάσταση», η απόφαση της 11ης ολομέλειας της Κ.Ε. του ΚΚΚ, τον Αύγουστο του '66 (το κείμενο του Μάο «Βομβαρδίστε το επιτελείο» είχε δημοσιοποιηθεί μία βδομάδα νωρίτερα). Το κείμενο, αν και σε ένα βαθμό προϊόν συμβιβασμών στην Κ.Ε., σκιαγραφεί την κατεύθυνση που θα έπρεπε να λάβει η ταξική πάλη στην περίοδο της Πολιτιστικής Επανάστασης και την αλληλεπίδραση των οργανώσεων των επαναστατημένων μαζών και του κόμματος, θέτοντας το ζήτημα της πολιτικής εξουσίας και της δημοκρατίας. Βασικά στοιχεία, τα οποία οφείλουμε να κρατήσουμε από τη συγκεκριμένη απόφαση- κόμβο για τη Μεγάλη Προλεταριακή Πολιτιστική Επανάσταση είναι τα εξής :

- Για να ανατρέψουμε την πολιτική εξουσία είναι αναγκαίο πρώτα απ'όλα να διαμορφώσουμε την κοινή γνώμη, να δουλέψουμε στη σφαίρα της ιδεολογίας.
- **Μ.Π.Π.Ε.:** *Είναι μία αυτοτελής επανάσταση μέσα στην επανάσταση, μια δύναμη καθολική τάση, η οποία εμπλέκει τις μάζες και έχει ως στόχο την εξάλειψη νέων και παλιών αστικών στοιχείων εντός της κοινωνίας, αλλά και του κόμματος.*
- Καθοριστικό στοιχείο για την θετική έκβασή της η θαρρετή από πλευράς Κόμματος κινητοποίηση των μαζών. Το ΚΚΚ καθοδηγεί τους υπευθύνους να μην φοβούνται τις μάζες, να τις εμπιστεύονται, να μην προσπαθούν ούτε να ενεργήσουν στη θέση τους, ούτε να βρίσκονται πίσω από τις διαθέσεις των μαζών. Γραμμή μαζών «από τις μάζες, για τις μάζες».
- **Ιδιότυπο μοντέλο καθοδήγησης-αυτενέργειας:** αρά το γεγονός ότι όλα τα παραπάνω και όσα θα ακολουθήσουν αποτελούν αποφάσεις του ΚΚΚ, η βασική εντολή είναι η απελευθέρωση της λαϊκής αυτενέργειας και της αυτοδιαπαιδαγώγησης των μαζών.

- **Αντιπαράθεση:** Κομβικής σημασίας για το διαχωρισμό καλού και κακού στους κόλπους του λαού. Η αντιπαράθεση αυτή πρέπει να γίνεται με αποδεικτικά στοιχεία, με πειθώ προς τεκμηρίωση. Προστασία μειοψηφίας ως δύναμη φέρουσας αλήθεια έναντι μεθόδου εξαναγκασμού. Δικαίωμα υπεράσπισης και διατήρησης της θέσης της.
- **Όργανα εξουσίας της ΠΠΕ:** Ομάδες, επιτροπές, συνέδρια, που καθοδηγούνται από το ΚΚ. Από τη μία γεφυρώνεται το χάσμα μαζών-Κόμματος και από την άλλη είναι όργανα εξουσίας της Πολιτιστικής Επανάστασης. : «Είναι αναγκαία η θέσπιση ενός συστήματος γενικών εκλογών, όπως αυτό της Παρισινής Κομμούνας, για την εκλογή των μελών των επιτροπών και των ομάδων της Πολιτιστικής Επανάστασης και αντιπροσώπων στα επαναστατικά συνέδρια. Οι λίστες υποψηφίων προτείνονται από τις επαναστατικές μάζες και οι εκλογές θα πρέπει να γίνονται έπειτα από ενδελεχή συζήτηση στο εσωτερικό των μαζών. ». Επίσης υπήρχε πρόβλεψη για την ανακλητότητα των εκλεγμένων. Αλλά και κάλεσμα για την «αποβολή από τις ηγετικές τους θέσεις όλων αυτών των υπευθύνων που ακολουθούν τον καπιταλιστικό δρόμο, έτσι ώστε να γίνει δυνατή η ανακατάληψη της ηγεσίας από τους προλετάριους επαναστάτες». Έντονη πρωτοβουλία των μαζών τόσο όσον αφορά την εκλογή των συνέδρων, όσο και σχετικά με την αναίρεσή τους. Προτεραιότητα στους επαναστατημένους σπουδαστές, δευτερευόντως στους δασκάλους και μετά στους διοικητικούς και τους εργάτες.
- **Στόχος:** Η ανάπτυξη των κοινωνικών παραγωγικών δυνάμεων- η αποτελεσματικότητα σε όλα τα επίπεδα. Κύριο στόχο αποτελούσαν όσοι εντός του Κόμματος παίρνουν τον καπιταλιστικό δρόμο.

Το κείμενο σαφώς επιχειρούσε να μειώσει την πολιτική ισχύ του κράτους και να προτείνει ως θεσμό παραγωγής πολιτικής την Λαϊκή Κομμούνα - κολλεκτίβα. Στη σκέψη του Μάο, η επαναστατική ορμή ξεπηδά από τη σύνδεση των μελών του κόμματος με τις μάζες και σε αυτό το ΚΚ Κίνας πλέον υστερούσε. Συνεπώς αντί για Κόμμα επαναστατών συνδεδεμένων με τις λαϊκές μάζες γινόταν ένα φυτώριο γραφειοκρατίας, στο εσωτερικό του οποίου αντανakλούνταν ολόκληρη η ιδεολογική διαπάλη όπως είχε διαμορφωθεί μεταξύ Κίνας και ΕΣΣΔ. Εντέλει τα 16 Σημεία ήταν το μανιφέστο μιας επανάστασης μέσα στην επανάσταση, μιας διαδικασίας διαφορετικής από την προηγούμενη επαναστατική διαδικασία, καθώς δεν σκόπευε να ανατρέψει το παλιό καθεστώς αλλά να βαθύνει το καινούριο. Το κείμενο αυτό μαζί με την εγκύκλιο της ΚΕ του ΚΚΚ για τη ΜΠΠΕ αποτέλεσαν τις ράγες για το τρένο της Πολιτιστικής Επανάστασης, οι οποίες ήδη από τη φύση τους ήταν σαν φτιαγμένες προκειμένου να είναι ανεξέλεγκτη και το τρένο αυτό να εκτροχιαστεί.

5. Πολιτιστική Επανάσταση από τα κάτω: η πραγματική Πολιτιστική Επανάσταση

Τον Ιούνιο του 1966 οι φοιτητές, τα επίλεκτα εκτελεστικά όργανα της Πολιτιστικής Επανάστασης, πήραν εντολή να καταδικάσουν τους καθηγητές τους ως φορείς «μικροαστικών ιδεών» και καταργήθηκαν οι εξετάσεις. Η νεολαία άρχισε να οργανώνεται σε ομάδες. Η πρώτη φάση της Πολιτιστικής Επανάστασης ήταν πραγματικότητα. Οι καθηγητές και οι εκπαιδευτικοί διοικητές αποτέλεσαν τα πρώτα θύματα της πολιτιστικής επανάστασης. Αρκετοί σε όλη τη χώρα ξυλοκοπήθηκαν, εξευτελίστηκαν και βασανίστηκαν. Σε αυτό το σημείο εμφανίζεται η βασική αντίφαση της Πολιτιστικής Επανάστασης που συνοψίζεται στο εξής: από τη μια μεριά εξέφραζε μια βαθύτερη κίνηση των μαζών στη βάση της κοινωνίας, αλλά από την άλλη συμπύκνωνε τις απόπειρες των διαφόρων κομματικών μπλοκ να επιβάλλουν τις θέσεις τους κι έναν νέο τρόπο συνάρθρωσης τους. Αυτή η αντίφαση, εκφράστηκε ως αντίθεση μέσων και σκοπών και από την πρώτη στιγμή φανέρωνε και το όριο πάνω στο οποίο η Πολιτιστική Επανάσταση θα σκόνταφτε διαρκώς.

Στις 2 Ιουνίου του 1966 μια ομάδα μαθητών γυμνασίου από το Πεκίνο τοιχοκόλλησε μια αφίσα η οποία έγραφε «Ανθρώπινα αισθήματα και κουραφέξαλα! Θα είμαστε βίαιοι! Θα σας ρίξουμε καταγής και θα σας ποδοπατήσουμε» και στην οποία υπέγραφε ως «Ερυθροφρουροί». Στις 1 Αυγούστου ο Μάο έστειλε μια επιστολή στους Ερυθροφρουρούς δηλώνοντας την «φλογερή υποστήριξή του» και ενημέρωσε τα υψηλά στελέχη ότι πρέπει να τους προωθήσουν. Οι αξιωματούχοι έπρεπε να ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να συγκροτήσουν ομάδες Ερυθροφρουρών. Σύντομα οι Ερυθροφρουροί ξεκίνησαν έντονες βιαιοπραγίες και ο Μάο έδωσε εντολή στην αστυνομία και στο στρατό να μην επεμβαίνουν καθόλου στις δράσεις της νεολαίας, αφήνοντας την ουσιαστικά ανεξέλεγκτη.

Αυτό οδήγησε σε μια σειρά από βιαιοπραγίες. Στις πανεπιστημιούπολεις στο Πεκίνο, τη Σαγκάη και σε άλλες πόλεις ανταποκρίθηκαν άμεσα οι Ερυθροφρουροί στα κελεύσματα καταστροφής του παλιού, στα οποία καλούσε η εφημερίδα Λαϊκή Καθημερινή. Με τίτλο «σαρώστε όλες τις δυνάμεις του κακού» (κυριολεκτικά στα κινέζικα: αγελάδες, πνεύματα και φίδια), ξεκίνησαν επιθέσεις σε οτιδήποτε μπορούσε να θεωρηθεί ως πρόσωπο ή μέσο επιβολής εξουσίας, όπως οι καθηγητές. Στη συνέχεια η μαζική λαϊκή αντίδραση, όπως αναπτύχθηκε, στοιχειοθέτησε ως εχθρούς τα λεγόμενα «4 Παλιά» (sijiu: παλιά σκέψη, παλιός πολιτισμός, παλιά έθιμα και παλιές συνήθειες). Αυτή η δράση απέναντι στα «4 Παλιά» ενθαρρύνεται από μια οδηγία από την Κεντρική Επιτροπή του κόμματος. Αυτή η μετατόπιση εν μέρει σε αποπροσωποποιημένες έννοιες, όσον αφορά τη δράση των Ερυθροφρουρών, πρέπει να ιδωθεί σαν μια προσπάθεια να περάσει η βία από τις επιθέσεις επί διανοουμένων και πρώην υπάλληλων σε επιθέσεις αντικειμένων και νοοτροπιών, δηλαδή πρέπει να το δούμε σαν μια προσπάθεια από το Κόμμα να αποκαταστήσει την τάξη.

Η εξεγερμένη νεολαία όμως δεν ήταν μόνο το προπύργιο της Πολιτιστικής Επανάστασης, έγινε και ο κρίκος της εξέλιξής της. Η κυβέρνηση του Μάο είχε προσπαθήσει

από το 1949 να προσλάβει γιατρούς ενθαρρύνοντάς τους να μετακινηθούν από τις πόλεις προς την επαρχία, αλλά σε μεγάλο βαθμό απέτυχε. Η υγειονομική περίθαλψη παρέχονταν κυρίως από ομάδες ιατρών οι οποίοι ταξίδευαν για μερικές εβδομάδες στις απομακρυσμένες επαρχίες, αλλά στη συνέχεια επέστρεφαν πίσω στα νοσοκομεία όπου είχαν ένα αξιοπρεπές εισόδημα. Το πρόβλημα έγινε εντονότερο με την αυξανόμενη εξάπλωση της σχιστοσωμίας, μίας παρασιτική νόσου που προκαλεί μόλυνση και οργανική βλάβη, και κυρίως χαρακτηρίζεται από πρήξιμο στην κοιλιακή χώρα. Η σχιστοσωμίαση ήρθε να γίνει το σύμβολο της έλλειψης υγειονομικής περίθαλψης στην Κίνα.

Ο Μάο σχεδίασε μια λύση στο πρόβλημα αυτό η οποία δημοσιεύθηκε το 1968 στην «Κόκκινη Σημαία». Η εμπειρία είχε διδάξει τον Μάο ότι οι προσπάθειες να ωθήσει την υγειονομική περίθαλψη στην επαρχία ήταν καταδικασμένες, και έτσι έκανε το αντίθετο. Αγρότες από όλη την Κίνα προσλήφθηκαν, εκπαιδεύτηκαν δωρεάν, και στάλθηκαν πίσω στα χωριά τους ως επαγγελματίες υγείας.

Μέσα σε μόλις λίγα χρόνια, περίπου 150.000 γιατροί και 350.000 παραϊατρικό προσωπικό- μισό εκατομμύριο εργαζόμενοι για να εξυπηρετήσουν πάνω από μισό δισεκατομμύριο ασθενείς - εργάζονταν σε όλη τη χώρα. Έγιναν γνωστοί ως οι **Ξυπόλυτοι Γιατροί**. Οι υποψήφιοι έπρεπε να είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι περισσότεροι έλαβαν τρεις έως έξι μήνες εκπαίδευση στο πλησιέστερο νοσοκομείο, και όταν δούλευαν ως ιατροί στα χωριά τους, συσώρευαν πόντους εργασίας ακριβώς όπως έκαναν για την κανονική αγροτική εργασία τους. (Οι Πόντοι εργασίας ήταν ένα σύστημα που χρησιμοποίησε η κομμουνιστική Κίνα για να μετράει την παραγωγικότητα κάθε οικογένειας, με τους οποίους μπορούσαν να λάβουν σιτηρά πέρα από τη βασική κατανομή, ή άλλα αγαθά και υπηρεσίες.) Οι Ξυπόλυτοι γιατροί εργάζονταν όχι περισσότερο από μισή ώρα ως γιατροί επειδή έπρεπε να συνεχίσουν και τις γεωργικές εργασίες τους. Πολλοί Ξυπόλυτοι γιατροί παρακολούθησαν αργότερα την ιατρική σχολή και έλαβαν άδεια γιατρού. Στην πραγματικότητα, ο καθηγητής Chen Zhu, ο υπουργός Υγείας και αντιπρόεδρος της Κινεζικής Ακαδημίας Επιστημών της Κίνας, ξεκίνησε τη σταδιοδρομία του ως ξυπόλυτος γιατρός στην επαρχία Jiangxi, πριν αποφασίσει να πάει στην ιατρική σχολή.

Κατά την Πολιτιστική Επανάσταση είναι γεγονός ότι πραγματοποιήθηκαν ριζοσπαστικές αλλαγές στο σύστημα εκπαίδευσης. Μια από τις σπουδαιότερες ήταν η ίδρυση των εργοστασιακών πανεπιστημίων με σκοπό να διαμορφωθούν τεχνικοί που προέρχονται από τις γραμμές της εργατικής τάξης. Τα εργοστασιακά πανεπιστήμια ήταν μια απόπειρα να συντριβεί το μονοπώλιο των «ειδικών» και από την άλλη οι εργάτες να κατακτήσουν τη σύνδεση θεωρίας-πράξης. Το ερώτημα που αποπειράθηκε να απαντήσει αυτή η καινοτομία ήταν πως θα ασκηθεί στον τομέα της τεχνικής η δικτατορία του προλεταριάτου.

Αλλαγές πραγματοποιήθηκαν και σε άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Γενικά πραγματοποιείται η επονομαζόμενη εκπαίδευση με «ανοιχτές πόρτες». Ο αριθμός των θεωρητικών μαθημάτων μειώθηκε στο ελάχιστο και το μεγαλύτερο μέρος της εκπαίδευσης

γίνονταν σε περιορισμένες ομάδες εργασίας που προσπαθούσαν να λύσουν πρακτικά προβλήματα. Η ελαχιστοποίηση των θεωρητικών σταδιακά καλλιεργούσε μια απαξίωση προς τη θεωρητική μόρφωση. Ο στόχος όλων αυτών των αλλαγών στον τομέα της εκπαίδευσης ήταν να ξεριζωθεί ο διαχωρισμός και η αντίθεση ανάμεσα στην πνευματική και τη χειρωνακτική εργασία, που χαρακτηρίζει τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής.

6. Η Κομμούνα της Σαγκάης : η κορυφαία στιγμή της ΠΠΕ

Η Σαγκάη, ως η πιο βιομηχανική και εμπορική πόλη της Κίνας, έχει μακρά ιστορία ταξικών αγώνων. Μετά την ανακήρυξη της λαϊκής δημοκρατίας, η πόλη παρέμενε το σημαντικότερο βιομηχανικό κέντρο της χώρας, με ένα συνειδητό και οργανωμένο προλεταριάτο. Η πόλη ήταν ένα από τα κέντρα της πολιτικής αναταραχής στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '60. Το καλοκαίρι του '66 οι εξεγερμένοι ερυθροφρουροί είχαν δημιουργήσει πλέον βάσεις όχι μόνο στα σχολεία και τα πανεπιστήμια, αλλά και στα εργοστάσια της πόλης. Η εξέγερση στρεφόταν κατά της κομματικής ιεραρχίας και του τρόπου που κυβερνούσε, ξεκινώντας από τα μικρά (π.χ. την οργάνωση της παραγωγής στο εργοστάσιο).

Γρήγορα έγινε αντιληπτό από τους εξεγερμένους εργάτες ότι χρειαζόταν ένα κέντρο συντονισμού και αγώνα και έτσι συστάθηκε το «Αρχηγείο της Επαναστατικής Εξέγερσης των Εργατών της Σαγκάης». Τον Νοέμβριο το αρχηγείο οργάνωσε μια μαζική διαδήλωση έξω από το δημαρχείο με αίτημα την αναγνώρισή του από τις κομματικές αρχές. Η άρνηση των τελευταίων οδήγησε την ηγεσία του αρχηγείου να ρίξει το σύνθημα της κατάληψης της εξουσίας, σύνθημα που πρώτη φορά ακουγόταν από το 1949.

Εντούτοις, το αρχηγείο ακόμα δεν είχε συγκεντρώσει τους υλικούς όρους γι' αυτό το βήμα. Όχι μόνο αυτό: Η κομματική ηγεσία της πόλης αρνήθηκε να αναγνωρίσει το αρχηγείο ως νόμιμη οργάνωση στους κόλπους του λαού. Δεδομένης της αποτυχίας, οι εξεγερμένοι κατέλαβαν τρένα για να πάνε στην πρωτεύουσα και να αναπτύξουν τα αιτήματά τους στην Κ.Ε. Οι κομματικές αρχές σταμάτησαν το τρένο στο Αντίνγκ, μια κωμόπολη, και κράτησαν πολιορκημένους τους εξεγερμένους για μέρες, ώσπου τελικά η Κ.Ε. του κόμματος ουσιαστικά αποδέχτηκε τα βασικά τους αιτήματα, σηματοδοτώντας έτσι μια ηθική νίκη για την εξέγερση. Το εργατικό κίνημα είχε πάρει σε αυτό το σημείο τα ηνία από τις οργανώσεις της νεολαίας ως προς τη διεξαγωγή της επανάστασης. Χαρακτηριστική είναι η επιστολή της ΚΕ του ΚΚΚ προς τις Επαναστατικές Οργανώσεις των Εξεγερμένων στη Σαγκάη, και την Ομάδα Πολιτιστικής Επανάστασης της Κεντρικής Επιτροπής. "Οι επαναστατικές σας ενέργειες έχουν γίνει λαμπρό παράδειγμα για την εργατική τάξη και όλο τον εργαζόμενο λαό και τις επαναστατικές μάζες σε ολόκληρη τη χώρα. Με αυτό το μήνυμα καλούμε το κόμμα, την κυβέρνηση, τον στρατό και τους πολίτες, τους εργάτες, τους αγρότες, τους επαναστάτες φοιτητές, τους επαναστάτες διανοούμενους και

τα επαναστατικά στελέχη σε ολόκληρη τη χώρα να διδαχθούν από την εμπειρία των επαναστατικών ομάδων των εξεγερμένων στη Σαγκάη, να αναλάβουν συντονισμένη δράση για να αναχαιτιστεί η νέα αντεπίθεση της αστικής αντιδραστικής γραμμής, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ότι η Μεγάλη Προλεταριακή Πολιτιστική Επανάσταση θα προχωρήσει θριαμβευτικά σύμφωνα με την προλεταριακή επαναστατική γραμμή που εκπροσωπείται από τον Πρόεδρο Μάο.”

Στο μεταξύ οι τοπικές κομματικές αρχές οργάνωναν την αντίδρασή τους. Η οργάνωση των «πορφυρών φρουρών», ενός είδους αντι-ερυθροφρουρών, τον Δεκέμβρη είχε φτάσει να έχει πολλές εκατοντάδες χιλιάδες μέλη. Οι συγκρούσεις στο δρόμο, σε διαδηλώσεις, σε καταλήψεις εργοστασίων και δημόσιων κτιρίων πολλαπλασιάζονταν.

Το πρώτο κύτταρο πραγματικής δυαδικής εξουσίας εμφανίστηκε τις πρώτες μέρες του Γενάρη, όταν οι εργάτες που είχαν μείνει σε ένα εργοστάσιο γυαλιού (οι υπόλοιποι ήταν πορφυροί), αποφάσισαν να δημιουργήσουν μια επαναστατική επιτροπή και να πάρουν την παραγωγή στα χέρια τους, διώχνοντας την ηγεσία της μονάδας, και προχωρώντας ταυτόχρονα την παραγωγή και την πολιτική δουλειά. Μια καταιγίδα από τέτοιες καταλήψεις, με ρητό στόχο τον αντι-οικονομισμό, σάρωσε παραγωγικές μονάδες, μέσα ενημέρωσης και τις κρίσιμης σημασίας τράπεζες, ελέγχοντας έτσι και μειώνοντας τις παράλογες χρηματικές ροές. Το αρχηγείο των εξεγερμένων, αρχίζοντας να δρα πλέον ως πόλος εξουσίας, τόνιζε: «Για να αποφευχθεί ο αποπροσανατολισμός της πάλης, ζητήματα αναπροσαρμογής των μισθών και υλικών ωφελημάτων θα αντιμετωπιστούν σε επόμενο στάδιο του κινήματος».

Παρά τη ρητή δέσμευση ότι οι μισθοί δεν θα αυξηθούν, σταδιακά οι μεταφορές, οι υπηρεσίες, οι εισαγωγές και εξαγωγές από το λιμάνι, το ρεύμα και ο ανεφοδιασμός με καύσιμες ύλες, άρχισαν σε κάποιον βαθμό να αποκαθίστανται από επιτροπές εξεγερμένων. Ένα ένα τα οχυρά της παλιάς εξουσίας κατέρρεαν και νέες επαναστατικές μορφές ξεπηδούσαν. Ταυτόχρονα, η συζήτηση για την κομμούνα ξεκίνησε στις μυριάδες «οργανώσεις των επαναστατημένων μαζών» που είχαν ξεφυτρώσει, έναν ευρύτατο όρο που περιλάμβανε από εργατικές ενώσεις και ερυθροφρουρούς διάφορων πεποιθήσεων μέχρι οργανώσεις πρώην στρατιωτών ή διανοομένων.

Στις 5 Φεβρουαρίου, σε μια τεράστια συγκέντρωση, ανακηρύχτηκε η Κομμούνα από τη μεταβατική επαναστατική επιτροπή, στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι από τουλάχιστον 32 οργανώσεις μαζών (αλλά και δύο μέλη της Κ.Ε. του ΚΚΚ), με σκοπό την αναδιοργάνωση της διοίκησης και την προετοιμασία των γενικών εκλογών. Οι εκπρόσωποι των εργατών υπόκειντο στην κριτική των μαζών και ήταν άμεσα ανακλητοί (κάτι που αποδείχτηκε ότι δυσκόλευε τη διοικητική δουλειά λόγω των διαρκών ανακλήσεων). Οι εκπρόσωποι έπρεπε να συμμετέχουν στην παραγωγική δουλειά, ώστε να μην κατοχυρώνονται διαφορές με τα απλά μέλη των οργανώσεων των μαζών. Καμιά πολιτική δύναμη δεν είχε θεσμικό ρόλο στην Κομμούνα, ούτε καν το κόμμα (αν και βέβαια τουλάχιστον δύο ηγετικά του στελέχη είχαν ρόλο σε αυτήν).

6.1. Γιατί η Κομμούνα δεν άντεξε;

Η άμεση δημοκρατία εφαρμόστηκε μόνο στο επίπεδο των μαζικών οργανώσεων που συγκρότησαν τη μεταβατική επιτροπή της Κομμούνας. Η ίδια η μορφή της Κομμούνας έμεινε ανολοκλήρωτη, αφού γενικές εκλογές δεν έγιναν ποτέ: Στις 25 Φεβρουαρίου, η Κομμούνα διαλύθηκε και αντικαταστάθηκε από τις τριμερείς επιτροπές, αποτελούμενες από εκπροσώπους του κόμματος (της μαοϊκής γραμμής), του στρατού και των μαζικών οργανώσεων, μια μορφή που επικράτησε μέχρι το τέλος της Πολιτιστικής Επανάστασης σε όλη τη χώρα.

Το ερώτημα που έθεσε η Κομμούνα εκκρεμεί. Ήταν μια ιστορικά πρωτότυπη απόπειρα από τα κάτω εμβάθυνσης μιας σοσιαλιστικής επανάστασης που έφτασε μian ανάσα πριν από την εγκαθίδρυση μιας νέας πολιτικής μορφής. Γιατί δεν ολοκληρώθηκε; Γιατί πισωγύρισε σε μια μορφή που, αν και βελτίωση σε σχέση με το προηγούμενο καθεστώς τού από τα πάνω ορισμού της πολιτικής ηγεσίας (σύστημα που εφαρμόζεται και σήμερα στη χώρα), σε καμιά περίπτωση δεν ικανοποιεί τις διακηρύξεις των επαναστατών;

Οπωσδήποτε ένας βασικός λόγος που οδήγησε στην εγκατάλειψη της μορφής Κομμούνας ήταν το επίπεδο ανάπτυξης της χώρας και η δομή της. Οι πιέσεις στο εσωτερικό της κινεζικής κοινωνίας για καπιταλιστική ανάπτυξη ήταν ήδη πολύ ισχυρές, ακόμα και σε ιδεολογικό επίπεδο: Η ραγδαία ανάπτυξη των «πορφυρών φρουρών» τον Δεκέμβρη του '66 το αποδεικνύει. Ο Μάο, με το ειδικό του βάρος, έδρασε μάλλον ως ισορροπιστής σε εκείνη τη συγκυρία, προσπαθώντας όχι να οξύνει μέχρι τέλους τις αντιφάσεις, αλλά μάλλον επιδιώκοντας μια νέα ισορροπία σε σχέση με το καθεστώς πριν από την Πολιτιστική επανάσταση. Ο συμβιβασμός επιτεύχθηκε με τις τριμερείς επιτροπές που από τη μία είχαν μια δόση άμεσης δημοκρατίας (στο επίπεδο των μαζικών οργανώσεων), αλλά από την άλλη την πλειοψηφία κρατούσαν οι (από τα πάνω) εκπρόσωποι του κόμματος και του λαϊκού στρατού. Το «μείγμα» αυτό είναι σαφές ότι απέτυχε, αφού εύκολα οδήγησε λίγα χρόνια μετά στο νέο καπιταλιστικό μοντέλο της χώρας.

Ένα δεύτερο στοιχείο ήταν η εσωτερική αδυναμία του κινήματος να διαχειριστεί την επιτυχία του. Δεν είναι μόνο οι συγκρούσεις μεταξύ διαφορετικών οργανώσεων (που σε περιοχές ήταν ένοπλες και έφτασαν στα όρια του εμφυλίου), ούτε το θέμα ότι μερικές από αυτές δρούσαν ως φέουδα των ηγετών τους, ούτε τέλος ο ανεξέλεγκτος αριστερισμός άλλων. Το επίπεδο συνειδητότητας των μαζών παίζει φυσικά ένα ρόλο, αλλά το ζήτημα εδώ είναι η αλληλεπίδραση του κόμματος με τις μάζες και το κατά πόσο μπορεί το τελευταίο σε τέτοιες συνθήκες να παίξει τον παιδαγωγικό του ρόλο. Και ακόμα: Ποιοι ακριβώς έχουν δικαίωμα ψήφου σε μια δικτατορία του προλεταριάτου; Πώς η λαϊκή δημοκρατία της κομμούνας υπερασπίζει τον εαυτό της σε ενδεχόμενες επιθέσεις από τον αστισμό; Πώς

θωρακίζει (μακροπρόθεσμα, όχι μόνο τη στιγμή της εξέγερσης) την ιδεολογική της ηγεμονία από τον εχθρό;

Υπάρχει ακόμα το ερώτημα της σχέσης πόλης-χωριού και κέντρου-περιφέρειας. Η Σαγκάη απέδιδε στην κεντρική κυβέρνηση πάνω από το 90% του οικονομικού της πλεονάσματος, ώστε οι πόροι να κατευθυνθούν σε λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές. Κατά πόσο θα συνέχιζε αυτή η ροή κεφαλαίων από μια αποκεντρωμένη διοίκηση;

7. Γιατί εντέλει απέτυχε ο πιο πρωτότυπος στο διεθνές κομμουνιστικό κίνημα πειραματισμός της ΠΠΕ?

Αναμφίβολα εξετάζοντας το κινέζικο μοντέλο μπορεί κανείς με μια πρώτη ματιά να συμπεράνει πως ήρθε σε ρήξη με το σοβιετικό. Αυτό συνέβη πράγματι. Όμως αυτή η ρήξη δεν ήταν θεμελιώδης και ριζική. Ήταν περισσότερο μια προσπάθεια της μαοϊκής ηγεσίας να δώσει μια «αριστερή» διέξοδο στη σταλινική προβληματική και για να τη συμβιβάσει με τη δική της πρακτική στην Κίνα που αφορούσε τις συγκεκριμένες υπάρχουσες συνθήκες.

Η μαοϊκή ηγεσία στράφηκε ενάντια στην γραφειοκρατία που κατέχει την εξουσία και όχι κατά της δύναμης της γραφειοκρατίας. Ήταν και η ίδια πολύ συνδεδεμένη με το γραφειοκρατικό σύστημα για να μπορέσει να ο αμφισβητήσει ριζικά. Η κινέζικη ηγεσία, διαμορφωμένη σταλινικά ήταν δέσμια της συγκεκριμένης οπτικής και ναι μεν έφτιαξε ένα άλλο κατά Κουν «παράδειγμα», όμως ο σκληρός πυρήνας και των δύο παραδειγμάτων ήταν το ίδιο συντηρητικός. Έτσι η Πολιτιστική Επανάσταση ήταν μια προσπάθεια να διαμορφωθεί μια άλλη κομματική ισορροπία. Η μαοϊκή φράξια έπρεπε να ξαναπάρει στα χέρια της τα ηνία του κόμματος από το ηγετικό στρώμα που θεωρούσε, και ήταν, έμβρυο μιας νέας μπουρζουαζίας. Όμως αυτό δεν την καθιστά την Πολιτιστική Επανάσταση μια γνήσια πολιτική επανάσταση ενάντια στη γραφειοκρατία, γιατί ο στόχος της δεν ήταν η αντικατάσταση της γραφειοκρατίας από μια γνήσια προλεταριακή δημοκρατία που να στηρίζεται στην εξουσία των συμβουλίων εργατών και αγροτών.

Η Κίνα ήταν ένα μεταβατικό εργατικό κράτος που ποτέ δεν ολοκληρώθηκε αυτή η μετάβαση. Έτσι η απόπειρα δημιουργίας ενός σοσιαλιστικού εποικοδομήματος δεν θα μπορούσε να αλλάξει ριζικά αυτό το εποικοδόμημα. Η Πολιτιστική Επανάσταση μπορεί να ξεκίνησε από την ηγεσία, απέκτησε όμως μια γνήσια κοινωνική δυναμική. Εφόσον όμως η εργατική τάξη έμεινε αμέτοχη σε αυτή τη διαδικασία όποιες δυνατότητες και αν ανοίγονταν για μια πραγματική προλεταριακή επανάσταση έμειναν μετέωρες.

Όπως έγραφε στο έργο του «Για τις αντιθέσεις» ο ίδιος ο Μάο: «σε κάθε προτσές υπάρχουν πολλές αντιθέσεις. Ωστόσο υπάρχει μια που είναι η κυρίαρχη. Και που παίζει ρόλο πρωτεύοντα, αποφασιστικό ενώ οι άλλες κατέχουν δευτερεύουσα υποδεέστερη θέση.

Επομένως όταν μελετούμε ένα προτσές, εφόσον αυτό είναι ένα προτσές πολύπλοκο, που περιέχει περισσότερες από δύο αντιθέσεις, πρέπει να προσπαθούμε να βρούμε την κύρια αντίθεση. Όταν προσδιορίσουμε την κύρια αντίθεση είναι εύκολο να λύσουμε όλα τα προβλήματα. Αυτή είναι η μέθοδος που μας υποδεικνύει ο Μαρξ στη μελέτη του για την καπιταλιστική κοινωνία. [...] Χιλιάδες και χιλιάδες επιστήμονες και άνθρωποι της πρακτικής δεν καταλαβαίνουν τη μέθοδο αυτή». Όμως ο Μάο ίσως έπραξε αυτό ακριβώς το λάθος. Ανήγαγε διάφορες δευτερεύουσες αντιθέσεις ως κυρίαρχες όπως την αντίθεση ανάμεσα στο παλιό αστικό εποικοδόμημα και στο καινούργιο, στην παλιά συνείδηση και τη νέα, στη χειρωνακτική και πνευματική εργασία. Καμιά από αυτές τις αντιθέσεις δεν επρόκειτο να επιλυθεί όσο υπήρχε κάτι βασικότερο, ο διαχωρισμός του εργάτη από τα μέσα παραγωγής. Και την κατάργηση αυτού του διαχωρισμού, δεν μπορεί να την πραγματοποιήσει κανένα άλλο υποκείμενο από την εργατική τάξη.

Σε τελική ανάλυση, ο Μάο Τσε Τουνγκ αφορμώμενος ακριβώς από την ίδια την πείρα της Επανάστασης στη Ρωσία και τη σταδιακή ειρηνική συνύπαρξη προλεταριακής και αστικής ιδεολογίας προσπάθησε να απαντήσει μέσω της Πολιτιστικής Επανάστασης. Η γεωμετρική πρόοδος, όμως, της αύξησης της δημοφιλίας του στους κόλπους του Κινεζικού λαού συνέπεσε με την ολοένα μεγαλύτερη απομόνωση του στο εσωτερικό του ΚΚΚ. Ίσως, υπό αυτήν την έννοια ένας λόγος αποτυχίας της ΜΠΠΕ είναι η ίδια η καχυποψία, η οποία καθημερινά ταλάνιζε τον Μάο σχετικά με προσπάθειες καθαίρεσής του από τους πολιτικούς του αντιπάλους. Μία καχυποψία, η οποία τον έχει αφήσει στους αστούς πολιτικούς ως παράφρων. Έτσι συχνά ανάγεται σε μια ψυχολογικού τύπου ερμηνεία για τη δίψα του Μάο για την εξουσία, ενώ το διεθνές κομμουνιστικό κίνημα κληρονόμησε την αντίληψη ότι ένα από τα κορυφαία σημεία της ταξικής πάλης είναι η εσωκομματική πάλη.

Εν τέλει αυτή η τόσο στενή σχέση Κόμματος-Κράτους-κινήματος εμπόδιζε ακόμα και τις ίδιες τις θετικές κινήσεις του ΚΚΚ να δώσουν τα πλήρη τους αποτελέσματα μέσω της ΠΠΕ. Θεωρούνταν αδύνατο να σκεφτεί κανείς ένα πραγματικά αμεσοδημοκρατικό, χωρίς κομματική εξάρτηση σύστημα οργάνωσης των εργατών ή της νεολαίας και αν κάτι τέτοιο πήγαινε να συμβεί (βλ. Σαγκάη) θα έπρεπε με τον έναν ή τον άλλο τρόπο να επιλυθεί προς όφελος του ΚΚΚ. Αυτή η αδυναμία κατανόησης της πρωτοτυπίας και εν μέρει πρωτοπορίας των ίδιων των μαζών από ένα κόμμα νέου τύπου ήταν το ίδιο το όριο της Μεγάλης Προλεταριακής Πολιτιστικής Επανάστασης. Το ίδιο ερώτημα, το οποίο διατύπωσε αργότερα και ο ίδιος ο Σαρλ Μπεττελέμ «Είναι η εξουσία στα χέρια των μαζών, των οργανώσεών τους και των προωθημένων τους στοιχείων ή είναι στα χέρια του κόμματος; Ή, θέτοντάς το αλλιώς, η εξουσία ασκείται από τους εργαζόμενους ή ασκείται γι' αυτούς »;

Έχουν περάσει 27 χρόνια από την εξέγερση της Τιενανμέν και το ΚΚΚ εξακολουθεί να βρίσκεται στην εξουσία. Η Κίνα έχει αναδειχθεί σε ισχυρό πυλώνα της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας καθώς τα φτηνά εργατικά χέρια εξασφαλίζουν την άντληση τεράστιας υπεραξίας.

Μάλιστα στην Κίνα, αντίθετα με τη Ρωσία δεν υπήρξε «κατάρρευση» ή ανατροπή του καθεστώτος, παρά ένα ομαλό πέρασμα στην οικονομία της αγοράς. Η κληρονομιά της Πολιτιστικής Επανάστασης φαίνεται πως μπορεί να είναι σημαντική για τη μαρξιστική σκέψη και να έχει εμπλουτίσει το επαναστατικό κίνημα με μια σημαντική εμπειρία, καθώς έθεσε σε αμφισβήτηση πολλά συστατικά στοιχεία του σοβιετικού μοντέλου, που θεωρούνταν δεδομένα μέχρι τότε και άνοιξε έναν σημαντικό διάλογο μέσα στην Αριστερά. Όμως η αποτυχία της Πολιτιστικής Επανάστασης σήμερα πληρώνεται με αίμα, καθώς η νέα ιστορία της Κίνας δε γράφεται πια από τους Ερυθροφρουρούς, αλλά από την εξαθλιωμένη εργατική τάξη που στηρίζει στις πλάτες της τον παγκόσμιο καπιταλισμό

Θεοδώρα Καλίκη

Πολιτιστική Επανάσταση, Εκπαίδευση και Νεολαιίστικη Ταυτότητα: Τότε και τώρα

1. Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις πριν την Πολιτιστική Επανάσταση

Η μετάβαση από την καπιταλιστική κοινωνία στην σοσιαλιστική κληρονομεί τον διαχωρισμό της πνευματικής με την χειρωνακτική εργασία, καθορίζοντας έτσι μια από τις βασικές πηγές των ταξικών αντιθέσεων. Στην περίπτωση της Κίνας αυτή η αντίθεση εμφανίζεται στη διαφορά ανάμεσα στη ζωή στην πόλη και τη ζωή στην ύπαιθρο, δηλαδή τη διαφορά μεταξύ του προλεταριάτου και των αγροτικών πληθυσμών. Συγκεκριμένα, οι Κινέζοι Κομμουνιστές διαμόρφωσαν τη θεωρία πως η εξάλειψη της αντίθεσης μεταξύ της πνευματικής και της χειρωνακτικής εργασίας θα ήταν αποτέλεσμα της ταξικής πάλης στο επίπεδο του επαναστατικού μετασχηματισμού των παραγωγικών σχέσεων κυρίαρχα και όχι τόσο σαν αποτέλεσμα του ελέγχου πάνω στις παραγωγικές δυνάμεις. Ήδη από τη δεκαετία του 1930, ο Μάο σε ένα από τα πιο διάσημα κείμενά του, έχει οριοθετήσει την πάλη αυτή, ως πάλη για την πράξη και έχει στοχοθετήσει την έννοια της πράξης και τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται η θεωρία λέγοντας ότι «οι γνώσεις των ανθρώπων συγκροτούνται από δύο μέρη: από τα δεδομένα της άμεσης πείρας και από τα δεδομένα της έμμεσης πείρας. Ωστόσο, κάτι, που για μένα είναι έμμεση πείρα, είναι για τους άλλους άμεση πείρα. Από δω βγαίνει,

πως μιλώντας για τις γνώσεις στο σύνολό τους, μπορούμε να πούμε, πως καμιά γνώση δεν μπορεί να ξεκοπεί από την άμεση πείρα».^{viii} Ο στόχος λοιπόν, αυτής της πάλης θα ήταν διαρκής και μακρόχρονος και σκοπός της πάλης είναι η διαμόρφωση εργαζόμενων με σοσιαλιστική συνείδηση και ο καλύτερος τρόπος διεξαγωγής της πάλης αυτής ήταν οι βαθμίδες της εκπαίδευσης.^{ix}

Η θεωρία αυτή των Κινέζων Κομμουνιστών όμως δεν ξεπήδησε ξαφνικά. Ήταν αποτέλεσμα πολλών πειραματισμών και αλλαγών ήδη πολύ πριν την Πολιτιστική Επανάσταση. Ήδη από πριν υπήρχε η αντίληψη ότι πρέπει να γίνεται εκλογή μαθητών από την εργατική και της αγροτική τάξη, οι οποίοι είχαν πρακτική πείρα, με σκοπό να διαμορφωθούν διανοούμενοι για να εξυπηρετήσουν τις τάξεις αυτές. Αυτή η πολιτική επιλογή δεν μπορούσε να προχωρήσει από μόνη της, καθώς υπήρχαν αντιδραστικοί καθηγητές αλλά και κομματικά στελέχη, τα οποία θεωρούσαν αυτή την επιλογή σπατάλη χρόνου και λαθεμένη.^x Έτσι, για παράδειγμα, την πανηγυρική είσοδο της πρώτης ομάδας φοιτητών από εργατική και αγροτική καταγωγή στο Πανεπιστήμιο της Σαγκάης^{xi}, δεν την αντιμετώπισαν όλοι με τον ίδιο τρόπο. Ας μην ξεχνάμε ότι το καθηγητικό κατεστημένο της δεκαετίας του '50 προερχόταν από την προεπαναστατική περίοδο της Κίνας, οπότε ήταν μεσοαστικής καταγωγής και είχε άλλη συνείδηση για το ρόλο του σχολείου και του πανεπιστημίου, θεωρώντας ότι η μαζική εισροή φοιτητών από χαμηλά στρώματα θα έριχνε το επίπεδο. Αυτή η διαπάλη κράτησε χρόνια και πήρε τη μορφή περιορισμού της εισροής των φοιτητών από τα χαμηλά στρώματα.

Το σχολείο που «κληρονόμησαν» οι κομμουνιστές το 1949 ήταν οργανωμένο κατά το Αμερικάνικο πρότυπο, με έξι χρόνια δημοτικό σχολείο, τρία χρόνια γυμνάσιο, τρία χρόνια ανώτερο γυμνάσιο (high school) και τρία έως πέντε χρόνια πανεπιστήμιο, ανάλογα με την κατεύθυνση. Στο ανώτερο γυμνασιακό επίπεδο υπήρχαν τρεις βασικοί τύποι εκπαίδευσης που προσφέρονταν: το ακαδημαϊκό γυμνάσιο (για όσους στόχευαν σε πανεπιστημιακή εκπαίδευση), σχολείο για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και επαγγελματική ή τεχνική εκπαίδευση. Στο πανεπιστημιακό επίπεδο, υπήρξαν σύνθετα τμήματα και πιο εξειδικευμένες σχολές, που όμως η συντριπτική πλειοψηφία τους ήταν συγκεντρωμένα γύρω από τη Σαγκάη και το Πεκίνο.^{xii} Για να καταλάβουμε καλύτερα τι είχε να αντιμετωπίσει η νέα κυβέρνηση, Το 1949, σύμφωνα με τα τελευταία στατιστικά στοιχεία που υπάρχουν διαθέσιμα, λειτουργούσαν 207 πανεπιστημιακά τμήματα με σύνολο 155.306 φοιτητές, ενώ υπήρχαν 5892 σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με 1.878.528 μαθητές και 290.617 δημοτικά σχολεία με 23.813.705 μαθητές. Το σύνολο όλων αυτών δεν ξεπερνά το 20% του πληθυσμού που θα έπρεπε να είναι εγγεγραμμένος σε κάποιο σχολικό ίδρυμα. Ένα σημαντικό επίσης γεγονός ήταν ότι τα σχολεία κατά βάση ελέγχονταν από την εθνικιστική κυβέρνηση, ενώ υπήρχαν αρκετά ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα αλλά και σχολεία καθολικών και προτεσταντικών ιεραποστολών.^{xiii}

Με την επικράτηση της επανάστασης και το Πρώτο Πενταετές Πλάνο, το εκπαιδευτικό σύστημα στήθηκε κυρίως γύρω από την τεχνική εκπαίδευση, δηλαδή από την προσπάθεια να

χτιστεί ένα στρώμα ειδικευμένων μαθητών-εργατών που θα μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες της ανάπτυξης της κινέζικης σοσιαλιστικής οικονομίας. Παράλληλα, όπως είδαμε και πριν, υπήρξε στοχευμένη προσπάθεια να μπουν στα σχολεία και τα πανεπιστήμια, μαθητές και φοιτητές από χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, που μέχρι τότε ήταν αποκλεισμένοι. Ακόμα και σε περιόδους μεγάλης ύφεσης, όπως το 1958 που το ΑΕΠ έπεσε 4%, η κρατική δαπάνη για την Παιδεία ανέβηκε στο 10% του ΑΕΠ. Οι πίνακες παρακάτω δείχνουν τη γενική αύξηση του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού μέχρι το τέλος του Πρώτου Πενταετούς Πλάνου και την εγγραφή στο εκπαιδευτικό σύστημα παιδιών από εργατική και αγροτική καταγωγή.

**Table 8 Enrolment in Educational Institutes in China 1949–58
(Numbers in Thousands)**

School Year	Primary	Secondary General	University
1949–50	24,391	1,039	117
1950–51	28,924	1,305	137
1951–52	43,154	1,568	153
1952–53	51,100	2,490	191
1953–54	51,664	2,933	212
1954–55	51,218	3,587	253
1955–56	53,126	3,900	288
1956–57	63,464	5,165	403
1957–58	64,279	6,281	441

Source: *Ten Great Years* (Peking: Foreign Languages Press, 1960), p. 192.

**Table 9 Students of Worker-Peasant Origin in
Higher Educational Institutes in China**

School Year	Number	Percentage of Total
1952–53	40,000	20.46
1955–56	80,000	29.20
1956–57	130,000	34.29
1957–58	160,000	36.42

Source: *Peking Review* 1 (September 1958), 27:10.

Το βασικό πρόβλημα της περιόδου είναι ότι το αμερικάνικο μοντέλο που κληροδοτήθηκε από την προηγούμενη κυβέρνηση, επιλέχθηκε να αντικατασταθεί από το σοβιετικό, της δεκάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Αυτή η επιλογή συνάντησε αντιστάσεις, όπως και όλες οι επιλογές της νέας κυβέρνησης, από το τμήμα εκείνο των εκπαιδευτικών που ανήκαν στο παλιό καθεστώς και προέρχονταν από την αστική τάξη. Γενικά η προηγούμενη γραφειοκρατία που είχε επιβιώσει, ήταν μορφωμένη κατά το αμερικάνικο πρότυπο και ως εκ

τούτου δεν θεωρούσε την εκπαίδευση ένα μέσο για να μορφώνεται το μελλοντικό εργατικό δυναμικό αλλά κυρίως ένα θεσμό πιστοποίησης και νομιμοποίησης των προσόντων και της θέσης της κυρίαρχης τάξης. Συνεπώς η μετάβαση σε ένα νέο σύστημα, αυτόατα έθετε τη θέση της παλιάς γραφειοκρατίας σε κίνδυνο.^{xiv}

Ένας άλλος λόγος για την αποτυχία της εμπέδωσης του σοβιετικού σχολικού συστήματος στην Κίνα ήταν ότι ενώ δόθηκε επαρκής προσοχή σε πιο τεχνικά ζητήματα, η δομή της διαδικασίας μάθησης δεν άλλαξε. Πράγματι, δόθηκε μεγάλο βάρος στην επανεκπαίδευση του υπάρχοντος διδακτικού προσωπικού, στην κατάρτιση περισσότερων εκπαιδευτικών, στη μεταρρύθμιση του προγράμματος σπουδών, στην είσοδο μαθητών από άλλες κοινωνικές τάξεις, στην απλοποίηση της κινέζικης γλώσσας και γραφής πράγμα σπουδαίο για την πρόσβαση περισσότερων ανθρώπων στη γνώση και τη μάχη ενάντια στον αναλφαβητισμό. Εντούτοις, λίγα πράγματα έγιναν σχετικά με το ίδιο το σχολικό σύστημα, τις μεθόδους διδασκαλίας δηλαδή, την αντιμετώπιση της σχολικής αίθουσας κοκ. Το γεφύρωμα της αντίθεσης της θεωρίας με την πράξη, αν και ήταν διακηρυγμένος στόχος στην ουσία –μέχρι και το Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός- τηρούνταν μόνο σε ορισμένες τεχνικές σχολές και πανεπιστημιακά τμήματα, κυρίως μηχανικών και των σχετικών με τη γεωργία. Ακόμη και εκεί βέβαια, αυτό στην αρχή σήμαινε απλά έναν καλύτερο συντονισμό μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και κυβέρνησης για την κατανομή των μαθητών/φοιτητών και την κατεύθυνση της έρευνας, παρά για την εισαγωγή πρακτικής εφαρμογής των σπουδών στο σχολικό και πανεπιστημιακό πρόγραμμα σπουδών. Το ίδιο πρόβλημα συναντάμε και στα δημοτικά σχολεία, όπου τα πρώτα 4 χρόνια διδάσκονται διάφορα θέματα (κυρίως γλώσσα και βασική αριθμητική) ενώ μόνο στα επόμενα δύο προστίθενται μαθήματα όπως γεωγραφία, φυσική, βιολογία κοκ.

2. Η Πολιτιστική Επανάσταση ως επανάσταση στο Εκπαιδευτικό Σύστημα

Η πραγματική πάλη για την εξάλειψη του αστικού δικαίου έρχεται με την επαναστατικοποίηση των σχέσεων παραγωγής που δεν αρκείται μόνο στον μετασχηματισμό των κοινωνικών σχέσεων στο εσωτερικό των παραγωγικών μονάδων ,αλλά και στον τρόπο με τον οποίο προετοιμάζονται οι διάφορες κατηγορίες εργαζόμενων. Συνεπώς, απαιτείται και μετασχηματισμούς του ίδιου του εκπαιδευτικού συστήματος. Αυτό είναι το βασικό δίδαγμα που έβγαλαν οι Κινέζοι κομμουνιστές κατά την πρώτη δεκαετία μετά τη νίκη της κινέζικης επανάστασης και τους διάφορους πειραματισμούς τους με το εκπαιδευτικό σύστημα. Ήταν πλέον σαφές ότι το παλιό υπόδειγμα δεν μπορούσε να δώσει νέα αποτελέσματα και

χρειάζονταν βαθύς μετασχηματισμός. Η Πολιτιστική Επανάσταση υπήρξε η αρχή αυτού του μετασχηματισμού. Το 1968 σημειώθηκαν δύο σημαντικά γεγονότα:^{xv}

α) Είσοδος ομάδας προπαγάνδας από εργάτες αρχικά στο Πολυτεχνικό Ινστιτούτο Τσιγκ Χουά του Πεκίνου και στη συνέχεια και σε άλλα πανεπιστημιακά ιδρύματα , με σκοπό όχι μόνο να βάλλουν τέλος στο φραξιονισμό που έβαζε εμπόδια στην Πολιτιστική Επανάσταση , αλλά – όπως και η ίδια η ομάδα δήλωνε- για να μείνει εκεί για καιρό καθώς “η εργατική τάξη πρέπει να καθοδηγεί τα πάντα”. Για να αναλάβει η εργατική τάξη την καθοδήγηση της επανάστασης στην εκπαίδευση πρέπει “οι εργατικές μάζες να πάρουν μέρος σε αυτή”. Η είσοδος του προλεταριάτου στο εποικοδόμημα σήμαινε την είσοδο των εργατικών μαζών με σάρκα και οστά στην εκπαίδευση, γεγονός που θα σηματοδότησει την επανάσταση σε αυτή. Ξαναγυρνώντας στην πανηγυρική εκείνη πρώτη είσοδο των εργατών φοιτητών στη Σαγκάη, διαπιστώνουμε ότι πλέον αυτή η αντίληψη είχε γεννήσει ολόκληρο τελετουργικό: Κάθε που ένας εργάτης άφηνε τη φάμπρικα για να πάει στο Πανεπιστήμιο, όλο το εργοστάσιο τον αποχαιρετούσε με τύμπανα και γκονγκ, δίνοντάς του τιμές στρατιώτη και καρφιτσώνοντάς του στο πέτο ένα κόκκινο λουλούδι.^{xvi}

β) Καθοδηγητική εντολή του Μάο για να στηρίξει την παρέμβαση των εργατικών ομάδων προπαγάνδας , ήταν οι απόφοιτοι Μέσης Εκπαίδευσης να πάνε για 2-3 χρόνια στο χωριό, καθώς ο ίδιος θεωρούσε πως οι φοιτητές θα πρέπει να επιλέγονται ανάμεσα από αγρότες και εργάτες που έχουν αποκτήσει πρακτική πείρα. Ο ίδιος θεωρούσε ότι θα έπρεπε να μειωθεί η διάρκεια σπουδών , να διεξαχθεί η επανάσταση στην εκπαίδευση και πάρει τα ηνία η προλεταριακή πολιτική.

Η Πολιτιστική Επανάσταση έφερε ριζοσπαστικές αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα με ίσως σημαντικότερη την ίδρυση των εργοστασιακών πανεπιστημίων με στόχο την διαμόρφωση τεχνικών προερχόμενοι από τις εργατικές γραμμές. Ο ρόλος των εργοστασιακών πανεπιστημίων ήταν διττός , καθώς από τη μια προσπαθούσε να έρθει σε ρήξη με τη λογική των “ειδικών” , αλλά και από την άλλη να κατακτηθεί από τους ίδιους τους εργάτες η σύνδεση θεωρίας-πράξης. Προωθήθηκαν με αυτόν τον τρόπο μία σειρά από ζητήματα , όπως αυτά της σύνθεσης των σπουδαστών , της διδακτικής ύλης , της σύνθεσης του διδακτικού σώματος κ.α. στη βάση να κατευθύνει τα Πανεπιστήμια και συνολικότερα την εκπαίδευση η εργατική τάξη. Δηλαδή η ίδρυση των εργοστασιακών πανεπιστημίων προσπάθησε να απαντήσει στο ερώτημα πως θα ασκηθεί στον τομέα της τεχνικής η δικτατορία τους προλεταριάτου. Επρόκειτο , λοιπόν, για μια εξελισσόμενη πάλη που ήταν αναπόσπαστα δεμένη με την πάλη που δινόταν συγχρόνως στα εργοστάσια στην κατεύθυνση της αναίρεσης των αντιθέσεων όπως η σύλληψη/εκτέλεση και χειρωνακτική/πνευματική εργασία , δημιουργώντας τους όρους ώστε ο έλεγχος που θα ασκούν οι εργάτες να είναι διαρκής και πραγματικός, σε αντίθεση με την αρνητική εμπειρία της Σοβιετικής Ένωσης.

Τα κριτήρια με τα οποία στρατολογούνταν ο κόσμος στα Πανεπιστήμια άλλαξαν κατά τη διάρκεια της Επανάστασης. Οι σπουδαστές επιλέγονταν ανάμεσα στους εργάτες του εργοστασίου. Με αυτό τον τρόπο κατακλίστηκε η παλιά αντίληψη σύμφωνα με την οποία “αυτοί που παρέχουν πνευματική προσπάθεια είναι κυβερνήτες και αυτοί που χρησιμοποιούν τα χέρια τους οι κυβερνώμενοι”. Όσον αφορά το περιεχόμενο της εκπαίδευσης η διαφορά με το παλιό σύστημα βρίσκεται σε δύο σημεία: στη διδασκόμενη ύλη και στον τρόπο λειτουργίας του δεσμού ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη. Οποιαδήποτε αλλαγή στην εκπαίδευση δεν είχε ως στόχο να εκπαιδεύσει νέους εργάτες , αλλά να τους επιτρέψει να ασκήσουν μία νέου τύπου προλεταριακή εξουσία στο χώρο της διαχείρισης και της τεχνικής έρευνας. Τέτοιες αλλαγές ήταν:

1. Νέα διδακτική ύλη

Τα κλασσικά εγχειρίδια μηχανικής είναι διαθέσιμα , αλλά δεν ξεκινούν από αυτά. Μικτές ομάδες εργατών-τεχνικών ερευνούν και συζητούν μαζί με εργάτες για να εντοπίσουν στα διδακτικά υλικά περισσότερο ή λιγότερο σύνολα δεδομένων και προβλημάτων. Σύμφωνα με το γενικό πρόγραμμα του Πανεπιστημίου τα θεωρητικά προβλήματα δεν διαχωρίζονται από τα πρακτικά.

2. Τρόποι λειτουργίας του δεσμού θεωρίας-πράξης

Σύμφωνα με το παλιό σύστημα το πέρασμα γινόταν από 3 στάδια 1) βασική εκπαίδευση 2) συμπληρωματική θεωρητική διδασκαλία 3) εξειδίκευση.

Αυτές οι φάσεις κατά της διάρκεια της Πολιτιστικής Επανάστασης έσπασαν σε 4:

- 1) Συγκέντρωση και μελέτη των πρώτων εκπαιδευτικών υλικών για 8-9 μήνες
- 2) Οι σπουδαστές βγαίνουν από τη σχολή και γυρίζουν στα εργαστήρια
- 3) Νέα θεωρητική μελέτη για να λυθούν όποια προβλήματα παραμένουν εκκρεμή
- 4) Περίοδος αφιερωμένη στην πράξη.

Σε αυτό το επίπεδο οι εργάτες-τεχνικοί είναι ικανοί να αναλύσουν τα προβλήματα με ανεξάρτητο τρόπο. Συμμετέχουν σε διαδικασία σχεδιασμού και κατασκευής μηχανών. Αλλαγές έγιναν και στο διδακτικό σώμα, το οποίο αποτελείται πλέον από 22 μόνιμα μέλη που προέρχονται από 3 πηγές. 8 εργάτες και τεχνικούς του ίδιου εργοστασίου (2 έμπειροι + 6 εργάτες-τεχνικοί που καταρτίστηκαν επί τόπου), 4 προερχόμενοι από τεχνικές σχολές της Σαγκάης και 10 που ανήκουν στο διδακτικό προσωπικό διαφόρων Πανεπιστημίων. Συνεχώς προστίθενται έμπειροι εργάτες ή τεχνικοί του εργοστασίου που δίνουν ένα μάθημα , εκτελούν μία άσκηση ή λύνουν ένα πρόβλημα , αλλά και προκειμένου να μην οδηγηθεί η ομάδα σε

εσωστρέφεια επιδίωκαν τη συμμετοχή της σε εργασίες του εργοστασίου, όπου η “εξειδίκευση” της ελέγχεται και κοινωνικοποιείται.

Περαιτέρω αλλαγές πραγματοποιήθηκαν και σε άλλους τομείς της εκπαίδευσης, όπως σε διάφορα εκπαιδευτικά ιδρύματα μειώθηκε ο αριθμός των θεωρητικών μαθημάτων δίνοντας μεγαλύτερο βάρος στην επίλυση πρακτικών προβλημάτων, καλλιεργώντας σταδιακά με αυτό τον τρόπο την απαξίωση προς την θεωρητική μόρφωση. Επίσης από την καθιέρωση της Πολιτιστικής Επανάστασης και μετά, υπάρχει μια τρομερή κριτική στο σοβιετικό εκπαιδευτικό σύστημα, στο οποίο οι κινέζοι θεωρούν ότι προάγει τις ανισότητες: εκείνοι που έχουν δίπλωμα μηχανικού παίρνουν περισσότερα λεφτά, οι φοιτητικές παροχές μοιράζονται με βάση τους βαθμούς του φοιτητή κοκ.^{xvii}

3. Πολιτιστική Επανάσταση και Νεολαία

3.1. Οργανώσεις Νεολαίας

Πρωτοπορία τους κινήματος συνιστούσαν οι μαζικές οργανώσεις νεολαίας και ιδιαίτερα της νεολαίας πόλεων , δηλαδή των μαθητών και σπουδαστών , έχοντας διπλή πολιτική σημασία αφού από τη μία το εκπαιδευτικό σύστημα συνέθετε την ραχοκοκαλιά της αστικής και μικροαστικής τάξης, ενώ από την άλλη η νεολαία της Κίνας δεν είχε εμπειρία από τους επαναστατικούς αγώνες και τα κινήματα τους παρελθόντος, κρίνοντάς την με αυτό τον τρόπο ευαίσθητο κομμάτι για την πορεία της κατάστασης στο μέλλον. Για ποιο λόγο όμως η νεολαία θα μπορούσε να συντελέσει κομβικό ρόλο στην εξέλιξη της Πολιτιστικής Επανάστασης; Αρχικά , η νεολαία δεν χαρακτηρίζεται επαναστατική επειδή γεννήθηκε σε μια σοσιαλιστική χώρα ή επειδή έμαθε για τα επιτεύγματα των προγόνων της κατά της σοσιαλιστική μετάβαση της χώρας αυτής. Αντίθετα ,μάλιστα, μόλις η ίδια βρεθεί σε “πολιτικό αδιέξοδο” μπορεί να υιοθετήσει αστικές και μικροαστικές αντιλήψεις στην προσπάθειά της να ξεπεράσει το αδιέξοδο αυτό. Σε μία σοσιαλιστική χώρα, η σύνδεση της νεολαίας με ένα επαναστατικό έργο , αλλά και η εκπαίδευση της σε αυτό θα συμπράττει στον μετασχηματισμό της υπάρχουσας ιδεολογίας. Παλεύοντας ενάντια σε αυτή ή ίδια θα αυτομορφωθεί , αλλά και θα μετασχηματίσει την ιδεολογία της. Ποια ιδεολογία όμως πρέπει να επιδράσει στη νεολαία μιας σοσιαλιστικής χώρας όπως η Κίνα, δεδομένου κιόλας ότι η ιδεολογία ασκεί την μεγαλύτερη επιρροή της επάνω στην νεολαία. Σε αυτό το ερώτημα έρχονται να απαντήσουν οι οργανώσεις νεολαίας, ψηλαφώντας τη γραμμή εκείνη που θα αναμετράται με τις ανάγκες και τις δυνατότητες της ίδιας.

3.1.1. Οι Ερυθροφρουροί

Το 1966 ο Μάο κάλεσε τους νέους να ξεσηκωθούν ενάντια στους καθηγητές τους και όχι μόνο ,θεωρώντας πως η νεολαία θα μπορούσε να λειτουργήσει ως εμπροσθοφυλακή στην Πολιτιστική Επανάσταση ,δίνοντας την ευκαιρία για τη δημιουργία νέου πεδίου με στόχο την

εγκαθίδρυση της νεολαιίστικης κουλτούρας και εκφράζοντας τις διαφορετικές ταυτότητες εντός αυτής .Μια Πολιτιστική Επανάσταση που καλούσε τον κόσμο να έρθει σε ρήξη με τις παλιές αξίες ,πολιτιστικές παραδόσεις, τις συνήθειες, τα έθιμα, τη μακραίωνη κινεζική κουλτούρα. Κατά τη δεκαετία της Πολιτιστικής Επανάστασης δημιουργήθηκαν διακριτές δομές με σκοπό την ισχυροποίηση της νεολαιίστικης ταυτότητας , οι οποίες δόμησαν τα θεμέλια για την ανάδειξη της νεανικής κουλτούρας μετέπειτα. Τα πρώτα 3 χρόνια της Πολιτιστικής Επανάστασης σηματοδοτήθηκαν με την ύπαρξη των Ερυθροφρουρών. Στις 25 Μαΐου του 1966 , ο Νιε Γιουαν-Τζε , στέλεχος του Φιλοσοφικού Τμήματος του Πανεπιστημίου του Πεκίνου, μαζί με 6 συναδέλφους του τοιχοκόλλησαν το πρώτο τατζεμπάο, κατηγορώντας τον Λου Πινγκ ότι “καταστέλλει την γενική εξέγερση των μαζών” , πυροδοτώντας με αυτόν τον τρόπο το κίνημα των Ερυθροφρουρών. Στις 2 Ιουνίου του ίδιου έτους μια ομάδα μαθητών γυμνασίου από το Πεκίνο τοιχοκόλλησε μια αφίσα η οποία έγραφε «Ανθρώπινα αισθήματα και κουραφέξαλα! Θα είμαστε βίαιοι! Θα σας ρίξουμε καταγής και θα σας ποδοπατήσουμε» και στην οποία υπέγραφε ως “Ερυθροφρουροί” .Στις 1 Αυγούστου ο Μάο έστειλε μια επιστολή στους Ερυθροφρουρούς δηλώνοντας την “φλογερή υποστήριξή του” και ενημέρωσε τα υπόλοιπα στελέχη ότι πρέπει να τους προωθήσουν καθώς επίσης και τους αξιωματούχους να ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να συγκροτήσουν ομάδες Ερυθροφρουρών. Οι Ερυθροφρουροί ταξίδευαν στη χώρα, μποϊκόταραν μαθήματα και κατήγγειλαν καθηγητές ,ενώ συγχρόνως δημιούργησαν δικά τους γραπτά στα οποία ανέλυαν ζητήματα αλληλεγγύης , ιδανικών και τις ιδέες τους. Μέσα από τις ομάδες των Ερυθροφρουρών δόθηκε η δυνατότητα στους νέους να κριτικάρουν και να απονομιμοποιήσουν την καθηγητική αυθεντία καθώς επίσης και να εκφράσουν τη δυσαρέσκεια τους και να εναντιωθούν στην καθηγητική αυθαιρεσία .

Πέρα από ακτιβιστική δράση οι ερυθροφρουροί επεκτάθηκαν και σε πολιτιστικό επίπεδο , συγκροτώντας θεατρικές ομάδες. Οι πρώτες παραστάσεις τους αποτελούσαν ερασιτεχνικές κινήσεις , οι οποίες μπορεί να έφταναν σε συμμετοχή και τα 600 άτομα, ενώ σε άλλες μπορούσε και το ίδιο το κοινό να συμμετέχει τραγουδώντας γνωστά τραγούδια. Μετά από 2 χρόνια έντονης δράσης , οι παραστάσεις των Ερυθροφρουρών ξεκίνησαν να αλλάζουν το σημείο εστίασης που είχαν το προηγούμενο διάστημα αλλά και τη φυσιογνωμία τους. Μέχρι το 1968 , οι σχολικές ομάδες προπαγάνδας σε ολόκληρη τη χώρα , οδηγήθηκαν σε πλήρη ενασχόληση με την διεξαγωγή και την οργάνωση παραστάσεων αποκτώντας μια μεγάλη γκάμα προγραμμάτων και έργων. Εκείνο το διάστημα πολλοί ήταν οι νέοι , ενθουσιασμένοι και αφοσιωμένοι στους στόχους της Επανάστασης , που ταξίδεψαν στη χώρα με χαρακτηριστικό παράδειγμα μια ομάδα Τέχνης και Λογοτεχνίας των Ερυθροφρουρών ενός γυμνασίου όπου ταξίδεψε σε δυσχερείς καιρικές συνθήκες με χιόνια και δυνατούς ανέμους προκειμένου να μεταφερθούν σε κάποια επαρχιακή πόλη και να πραγματοποιήσουν την παράστασή τους.

Η μουσική ήταν ένας ακόμα τομέας στον οποίον οι Ερυθροφρουροί ασχολήθηκαν. Το κάλεσμα του Μάο το 1962 ότι “η ταξική πάλη δεν θα πρέπει ποτέ να ξεχαστεί” έδωσε της

βάσεις για τη δημιουργία δημοφιλών καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων , που μία από αυτές η μαζική συμμετοχή σε τραγούδια καθώς και συμμετοχή στην σύνθεση αυτών. Η μαζική συμμετοχή σε αυτές τις δραστηριότητες ήταν ένας τρόπος ώστε η νεολαία να εκφράσει την αλληλεγγύη της και τη στήριξη της στον Πρόεδρο Μάο. Αφενός από τη μία ήταν πολύ πιο εύκολο σε επίπεδο σχολείου να οργανωθούν σε χορωδίες παρά σε θιάσους και αφετέρου τους δινόταν η δυνατότητα να εκφράσουν μέσα από τους στίχους της ανάγκη για επανάσταση δίνοντας ένα έντονο πολιτικό στίγμα στα τραγούδια αυτά.

Ο κινηματογράφος αποτελούσε μέρος στο οποίο η νεολαία συνέχισε να συναθροίζεται , αφού αποτελούσε το μεγαλύτερο ποσοστό του κοινού στις κινέζικες πόλεις. Μέχρι το 1966 σταμάτησαν να προβάλλονται οι περισσότερες κινέζικες ταινίες που χρονολογούνταν από το 1964 και πριν , ενώ σε όσες προβάλλονταν , προβάλλονταν το αρνητικό πρόσημο της παλιάς κουλτούρας και του παλιού πολιτισμού για τις οργανωμένες δυνάμεις των μαθητών, εργατών , κ.α.

Νέα πεδία για την ισχυροποίηση την νεολαιίστικης ταυτότητας άνοιξαν μέσω μίας μορφής επαναστατικού «τουρισμού» των Ερυθροφορουρών και όσων οραματίζονταν να γίνουν Ερυθροφουροί. Νέοι ταξίδευαν σε πόλεις της Κίνας με σκοπό να εγκαθιδρύσουν δεσμούς με άλλους νεολαίους επαναστάτες , επιλέγοντας συνήθως πόλεις που είχαν ιδιαίτερη σημασία για το Κομμουνιστικό Κόμμα. Τα ταξίδια αυτά είχαν σκοπό εκτός από το να φέρουν σε μία παραπάνω δικτύωση τους νεολαίους της Κίνας , αλλά και να μεταφέρουν σε όλη τη χώρα τα αιτήματα της κινέζικης νεολαίας και τους στόχους της Πολιτιστικής Επανάστασης.

3.1.2 Η νεολαία μεταβαίνει στην ύπαιθρο^{xviii}

Από το 1968 και έπειτα, ομάδες νέων έφυγαν από πόλεις όπως το Πεκίνο και η Σανγκάη προκειμένου “να μάθουν από τους αγρότες” , αλλά και οι ίδιοι να μεταλαμπαδεύσουν τις εμπειρίες τους από τη ζωή στις πόλεις. Πιο συγκεκριμένα, η μεταφορά πολλών νέων στην ύπαιθρο αλλά και σε στρατιωτικές βάσεις στα τέλη του 1960 τους έδωσε την ελευθερία να πειραματιστούν περαιτέρω με το πως οι ίδιοι θα μπορέσουν να προπαγανδίσουν την Πολιτιστική Επανάσταση. Σημαντικό επίσης είναι το γεγονός ότι με την άφιξη των νέων στις αγροτικές περιοχές βελτιώθηκε η ζωή σε αυτές, αλλά και ο κόσμος των περιοχών αυτών χρησιμοποίησε την παρουσία τους για να αποκτήσει εξοπλισμό, τεχνική εκπαίδευση, αλλά και για να προάγει την αγροτική βιομηχανία στην υπόλοιπη Κίνα.

Στην πράξη, η αποστολή νεολαίων στην ύπαιθρο ήταν και αντιστάθμισμα του σκληρού περιορισμού που επέβαλε το κράτος στην εσωτερική μετανάστευση από την ύπαιθρο στις πόλεις, γνωστό ως χουκκού (huko) το οποίο είχε καθιερωθεί από τη δεκαετία του '50. Έτσι παρατηρήθηκε πολύ συχνά μια άνθιση ιδιαίτερων οικονομικών δραστηριοτήτων και σχέσεων. Για παράδειγμα, σε πολλά μέρη η παρουσία της νεολαίας περιλάμβανε την ανταλλαγή δώρων ή την αγοραπωλησία αγαθών από τις πόλεις αλλά -παρόλη την προπαγάνδα- δεν μπορούμε να

θεωρήσουμε ότι υπήρξε εκτεταμένη ανάπτυξη μιας ιδιότυπης «μαύρης αγοράς». Υπάρχουν ιστορίες για αγρότες που διαπραγματεύονταν λαχανικά για την αγορά αγαθών (λχ. μπισκότα) από τη Σαγκάη, αλλά κυρίως υπήρχε μια διάθεση από την πλευρά των νεολαίων να φέρνουν εμπορεύματα από τη Σαγκάη ως δώρα και ένδειξη ευγνωμοσύνης προς τους ντόπιους γιατί τους πρόσφεραν αντίστοιχα στέγη, τροφή και τους φρόντιζαν όταν αρρώσταιναν. Αυτό δε σημαίνει επίσης ότι στην προσπάθειά τους να είναι οικονομικά ανεξάρτητοι, οι νέοι που στέλνονταν στην ύπαιθρο, δεν προσπαθούσαν να αναπτύξουν οικονομική δραστηριότητα. Το πιο σημαντικό στοιχείο αυτής της διαδικασίας υπήρξε η διάχυση της τεχνογνωσίας στην αγροτική Κίνα. Αν και τυπικά οι νεολαίοι στέλνονταν να μάθουν από τους αγρότες, εντούτοις, είχαν πιο άμεση συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη της υπαίθρου καθώς εισήγαγαν νέες γεωργικές τεχνικές, εξοπλισμό και προϊόντα, καθώς απογοητεύονταν από το οικονομικό και παραγωγικό περιβάλλον που συναντούσαν.

4. Η επίδραση της Πολιτιστικής Επανάστασης στις δυτικές νεολαίες: τότε και τώρα

Η επίδραση της Πολιτιστικής Επανάστασης στις δυτικές νεολαίες ήταν πολύ μεγαλύτερη από ότι, εκείνη την περίοδο, μπορούσε κανείς να εκτιμήσει. Για να το αναλύσουμε αυτό, θα μελετήσουμε την επίδραση αυτή με όρους «υλισμού της συνάντησης». Δηλαδή με την πεποίθηση ότι υπάρχει ένας συνδυασμός διάφορων στοιχείων, τα οποία εκ των προτέρων δεν θεωρούμε δεδομένο ότι θα συνδυάζονταν, για να προκύψουν νέες, αναπαραγόμενες κοινωνικές μορφές. Για την περίπτωση της νεολαιίστικης ταυτότητας πρέπει να δούμε τις σημαντικές εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ο Χόμπσμπαουμ^{xix} πρώτος αναφέρει ότι ο μεταπολεμικός καπιταλισμός αλλά και ο κόσμος του υπαρκτού σοσιαλισμού, είναι κόσμοι που «γεροντοκρατούνται». Η εξήγηση που δίνει είναι ότι, η τότε κυρίαρχη αντίληψη έλεγε πως, «η «νεότητα» δε θεωρείτο ως ένα προπαρασκευαστικό στάδιο για την ενηλικίωση, αλλά κατά κάποια έννοια ως το τελικό στάδιο της ανθρώπινης ανάπτυξης» ενώ η κοινωνική πραγματικότητα ήταν κάτι εντελώς διαφορετικό: ο μεταπολεμικός κόσμος ήταν ένας κόσμος όπου κυβερνούσαν άνθρωποι μεγάλης ηλικίας και η νεολαία ήταν κάτι που θεωρούταν υποδεέστερο. Εξ ου και ο παγκόσμιος θαυμασμός για τον 32χρονο Φιντέλ Κάστρο, όταν κατέλαβε την εξουσία.

Το δεύτερο χαρακτηριστικό, πέρα από την παλιά «γεροντοκρατία», είναι ότι η νεολαιίστικη ταυτότητα εμφανίστηκε και αναπτύχθηκε κυρίως στον ανεπτυγμένο καπιταλισμό γιατί αφενός «αντιπροσώπευε μια συγκεντρωμένη μάζα αγοραστικής δύναμης», κι αφετέρου επειδή «κάθε νέα γενιά ωρίμων ενήλικων περνούσε μέσα από τις διαδικασίες εκκοινωνισμού -αναπόσπαστο μέρος της οποίας ήταν η συνειδητή νεανική κουλτούρα- φέρνοντας έκδηλα τα χνάρια της εμπειρίας αυτής».^{xx}

Το τρίτο χαρακτηριστικό είναι ότι η νεολαιίστικη ταυτότητα είχε μαζικά διεθνή χαρακτηριστικά που υπερέβαιναν το δυτικό κόσμο. Δεν ήταν μόνο η ροκ μουσική ή το μπλου-

τζην (στοιχεία δηλαδή της πολιτιστικής ηγεμονίας των ΗΠΑ στη Δύση) αλλά μια γενικότερη ιδέα, ότι ο νεολαιίστικος πληθυσμός έχει με κάποιον τρόπο ένα κοινό νήμα που τον συνδέει, είτε βρίσκεται στις ΗΠΑ, είτε στην Κίνα, είτε στη Ν.Αφρική. Από αυτά τα χαρακτηριστικά της νεολαιίστικης ταυτότητας το πιο ισχυρό υπήρξε η αμφισβήτηση των προηγούμενων γενεών και κυρίως του προηγούμενου μοντέλου, ορισμένων, μορφών κοινωνικής οργάνωσης.

Το εισαγωγικό μας επιχείρημα είναι ότι η νεολαιίστικη ταυτότητα και η κουλτούρα την οποία εκπροσωπεί, υπήρξε η βασική μήτρα της Πολιτιστικής Επανάστασης στην Κίνα και εντέλει το αποτέλεσμα της Πολιτιστικής Επανάστασης -με την ευρύτερη έννοια της επανάστασης ενάντια σε συμπεριφορές και έθιμα που έβγαιναν από τους υπάρχοντες Ιδεολογικούς Μηχανισμούς- επέστρεψε στη Δύση για να συναντηθεί με τη νεολαία που έψαχνε μια σειρά από νέες συμπεριφορές για να εκπροσωπηθεί. Ένα βασικό χαρακτηριστικό αυτής της επανάστασης -ανεξάρτητα από το που γίνεται- είναι ότι ξεκινά από την προσωπική συμπεριφορά. Επίσης το βασικό όχημα έκφρασης αυτής της ταυτότητας και ταυτόχρονα έκφρασης των επαναστατικών της χαρακτηριστικών, υπήρξε η μαζικοποίηση του σχολικού ΙΜΚ και ειδικά του δικτύου των πανεπιστημίων σε όλον τον κόσμο.

4.1. Ο Άνεμος της Ουτοπίας φουσκώνει τα πανιά της νεολαίας

Με βάση τα προηγούμενα, αυτό που κάνει το ερώτημα γύρω από την επίδραση της Πολιτιστικής Επανάστασης πολύ πιο πειστικό, είναι ότι οι ιστορικές αλλαγές, οι οποίες οδήγησαν στην ενδυνάμωση των κοινωνικών ομάδων που αποκλείονται συνήθως από τις κρατικές δομές της γνώσης, δεν είχαν επιβληθεί από εξωτερικές κοινωνικές ή πολιτικές δυνάμεις ξένες προς το μηχανισμό του Πανεπιστημίου, οι οποίες με τη σειρά τους προσπαθούσαν να επιβάλουν τη δική τους εκπαιδευτική ατζέντα αλλά από μέσα από τον ίδιο τον μηχανισμό. Ήταν οι φοιτητές που οδήγησαν, με τις κινητοποιήσεις τους σε όλον τον κόσμο, να γίνει ο μηχανισμός του Πανεπιστημίου ένα εργαλείο για τον κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό μετασχηματισμό. Αυτή η κίνηση δεν ήταν χωρίς αντιφάσεις, ενώ ο ίδιος ο ΙΜΚ αντιστεκόταν σθεναρά στις αλλαγές, αλλά ταυτόχρονα βρέθηκε στη θέση να γεννήσει το δικό του κύμα αμφισβήτησης που κατέληξε σε μια πρωτοποριακή ανανέωση του λόγου και των πρακτικών και τελικά να γεννήσει κοινωνικές ταυτότητες και πολιτικές υποκειμενικότητες.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι η Πολιτιστική Επανάσταση πυροδότησε μιας σειρά από πολιτικές και κοινωνικές εξεγέρσεις στον υπόλοιπο κόσμο. Μπορεί η ίδια να μην έπαιξε καθοδηγητικό ρόλο κατά της διάρκεια των εξεγέρσεων στην Ευρώπη, αλλά σίγουρα ενέπνευσε και επηρέασε τις μάζες. Το 1968 κλιμακώθηκαν μια σειρά μαζικών κινητοποιήσεων της νεολαίας, αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις της εργατικής τάξης και των πλατιών λαϊκών στρωμάτων, με ευρύτερα γνωστό τον Γαλλικό Μάη του '68. Σε όλη την Ευρώπη, διαδηλωτές κρατούσαν τα πορτρέτα του Μάο αλλά και του Χο Τσι Μινχ. Στη Γαλλία, ο Μάο

κοσμούσε την κατελιμμένη Σορβόννη και το μαοϊκό τσιτάτο «να υπηρετούμε το λαό» να γράφεται μαζικά στους τοίχους. Η κριτική της Πολιτιστικής Επανάστασης ιδιαίτερα σε τομείς όπως η εκπαίδευση ,το πως μέσω της εκπαίδευσης αναπαράγεται η δομή και η σχέση των ταξικών αντιθέσεων έδωσε με την οργή της γαλλικής νεολαίας για την καταπίεση που δεχόταν εντός του Πανεπιστημίου και με την αμφισβήτηση στον επιστημονισμό , στον συντηρητισμό , στη δομή ,στο ρόλο και στην ιδεολογική βάση του εκπαιδευτικού συστήματος .

Στην Ιταλία ,ενώ ήταν ήδη τεταμένη η κατάσταση από το 1965 ,οξύνθηκε ακόμα παραπάνω τον Απρίλη του '66 όταν φασίστες σκότωσαν τον φοιτητή Πάολο Ρόσι. Καθ' όλη τη διάρκεια του 1967 υπήρξε κύμα καταλήψεων των Πανεπιστημίων και συγκρούσεων με τις δυνάμεις καταστολής ,ενώ τον Μάη του '68 αναλαμβάνει δράση το εργατικό κίνημα ξεκινώντας μαζικές απεργίες και διαδηλώσεις.

Στη Γερμανία, στις 11 Απριλίου, πυροβολείται τρεις φορές ο στοχοποιημένος από τον αστικό τύπο αγωνιστής, Ρούντι Ντούτσκε, γεγονός που αποτέλεσε αφορμή για έξαρση κινητοποιήσεων, που δεν είχαν μόνο νεολαιίστικες, αλλά ευρύτερα λαϊκές διαστάσεις. Οι διαδηλώσεις που πραγματοποιούνται σε πενήντα γερμανικές πόλεις χτυπιούνται άγρια από την αστυνομία και καταλήγουν σε δύο νεκρούς και τετρακόσιους τραυματίες. Στο πλαίσιο των διαδηλώσεων περιλήφθηκε και η εναντίωση στους «νόμους έκτακτης ανάγκης», που πρόβλεπαν την παρέμβαση των ενόπλων δυνάμεων κατά της διάρκειας εσωτερικών εξεγέρσεων.

Στην Αγγλία, το φοιτητικό κίνημα ξεκινάει με «συνδιοικητικά» αιτήματα παίρνοντας γρήγορα αντιιμπεριαλιστικό χαρακτήρα. Οι κινητοποιήσεις στοχεύουν τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό και την κυβέρνηση που συνεργάζεται με αυτόν αλλά και με τη ρατσιστική Ροδεσία.

Στην Ισπανία , την Πρωτομαγιά , φοιτητές και εργάτες διαδηλώνουν ενάντια στη Χούντα και 5.000 μεταλλωρύχοι ξεκινάνε απαγορευμένη απεργία. Πραγματοποιούνται χιλιάδες συλλήψεις σε διαδηλώσεις αγωνιστών εργατών και φοιτητών και προκειμένου να αντιμετωπισθεί το κίνημα που αναδείχθηκε τα Πανεπιστήμια ανοιγοκλείνουν με κυβερνητικές αποφάσεις. Παρόμοιες κινητοποιήσεις μικρότεροι μεγέθους πραγματοποιήθηκαν στο Βέλγιο , στην Ολλανδία , στη Δανία , στη Σουηδία , στη Νορβηγία και σχεδόν σε όλες τις Ευρωπαϊκές Χώρες.

Η περίπτωση των Η.Π.Α. παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς με το ξέσπασμα της Πολιτιστικής Επανάστασης δημιουργούνται διάφορες οργανώσεις σε πολιτειακό επίπεδο με αναφορά σε αυτή ενώ μεγάλο κομμάτι της νεολαίας δηλώνει πως έχει φιλοκομμουνιστικά - φιλομαοϊκά αισθήματα. Μεγάλη επιρροή άσκησε η Πολιτιστική Επανάσταση και στους Μαύρους Πάνθηρες, οι οποίοι είχαν ισχυρή γείωση με τη μαύρη κοινότητα αλλά και την υποστήριξη από άλλες καταπιεσμένες κοινωνικές ομάδες. Το 1968 μετασηματίστηκαν, από κόμμα του επαναστατικού μαύρου εθνικισμού, σε κόμμα επαναστατικού διεθνισμού ,

κριτικάροντας τον ιμπεριαλισμό αλλά και το ίδιο το καπιταλιστικό εοικοδόμημα. Τα μέλη του παροτρύνονται να διαβάσουν το Κόκκινο Βιβλίο του Μάο. Έρχονται σε ρήξη , βαθιά επηρεασμένοι από την Πολιτιστική Επανάσταση, με τις παλιές σχέσεις και αξίες απορρίπτοντας την υποτίμηση και την καταπίεση των γυναικών αλλά και του προτύπου του “μαύρου ισχυρού άντρα με δερμάτινο”. Με το πέρασμα του χρόνου προχωρούν σε εξίσωση των ρόλων, καθώς άντρες και γυναίκες μοιράζονται όπλα , δίκτυα αλληλεγγύης και τα κέντρα σίτισης που έχουν στηθεί για τις μαύρες κοινότητες. Τέλος, οι Μαύροι Πάνθηρες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται την πάλη και στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν τα πολιτικά ζητήματα , την απεύθυνση και την παρέμβαση στον λαό και το πως οι ίδιοι αναμετρώνται με τα ερωτήματα της εποχής εκείνης.

4.2. Πολιτιστική Επανάσταση και νεολαία σήμερα

Είναι σημαντικό ερώτημα για τη σημερινή εποχή, πώς μπορεί να επιδράσει στη νεολαιίστικη ταυτότητα μια θεωρία και αντίστοιχες πρακτικές, όπως αυτές αναπτύχθηκαν στην Πολιτιστική Επανάσταση ή πώς η ίδια η κινέζικη εμπειρία μπορεί να αξιοποιηθεί στο σήμερα. Φυσικά αυτό δε σημαίνει μια στείρα αναπαραγωγή στερεοτύπων, συνθημάτων ή ενός ιδεότυπου και ελπίζουμε ότι δεν θα ξαναέρθουν στη μόδα οι γιακάδες τύπου Μάο. Είμαστε σε μια εποχή στην οποία οι κοινωνικές δυνάμεις από μόνες τους δεν είναι ικανές να δημιουργήσουν μια κινηματική κουλτούρα και γι’ αυτό ζητάμε από τους σημερινούς νεολαίους να εισβάλουν και να διαμορφώσουν την κουλτούρα της Νέας Αριστεράς που έχει ανάγκη η εποχή μας.

Αποκαθιστώντας την προσοχή μας σε αυτή τη διαδικασία, μετακινούμε και το αφηγηματικό όριο πιο μακριά από την «τακτοποιημένη» εικόνα της χαμένης γενιάς που έρχονται να ετοιμάσουν για εμάς οι κυρίαρχες τάξεις, δημιουργώντας μια αίσθηση αναπόφευκτου. Σήμερα είμαστε πιο κοντά στην αβεβαιότητα αλλά και στον πειραματισμό, στην καρδιά της δημιουργίας της ιστορίας. Υπάρχει μια αντιστοιχία με τη νεολαία του ’60 που θεωρούνταν μια «σιωπηλή γενιά» και πολιτικά απαθής. Η αφήγηση για τη μαζική κουλτούρα του καταναλωτισμού και της αποπολιτικοποίησης κυριαρχούσε επίσης και τότε.

Ένα ακόμα κλισέ που διαμορφώθηκε εξαιτίας του νεολαιίστικου ξεσπάσματος της εποχής της Πολιτιστικής Επανάστασης, είναι ο ριζοσπαστισμός της νεολαίας σαν ένα στάδιο που ορισμένοι νέοι άνθρωποι περνούν στη ζωή τους. Δεμένο σε αυτό είναι η πανταχού παρούσα αφήγηση που θέλει τους νέους του ’60 να γίνονται γιάπης στα ’80, αντίστοιχο αφήγημα στην Ελλάδα υπήρξε η «γενιά του Πολυτεχνείου». Η Αριστερά της εποχής μας, που θα εμπνευστεί από το θεωρητικό βάθος και τη στρατηγική της Πολιτιστικής Επανάστασης, πρέπει να αντιπαλέψει και αυτόν τον μύθο. Τέλος οφείλουμε να διαρρήξουμε τη σχέση μας με μια αντίληψη που κρύβεται κι ανάμεσα στις γραμμές μας και θέλει το νεανικό ριζοσπαστισμό ως μια εκδοχή ιδεαλισμού, που δεν μπορεί να διαρκέσει και ως εκ τούτου δεν μπορεί να

εκπροσωπεί την Αριστερά, την οποία μπορούν να εκπροσωπούν πολιτικά στελέχη, τμήματα μόνο των οργανωμένων κοινωνικών τάξεων της παραγωγής κοκ, γιατί παρεμποδίζεται από την «ανωριμότητά του». Αυτή η αντίληψη συχνά προσδιορίζεται σε σχέση με την ασάφεια που περιβάλλει η Αριστερά τη σχέση της με τη νεανικότητα, στηρίζεται σε μια λογική δηλαδή που βλέπει την νεανική παρουσία μόνο στο επίπεδο της σπουδάζουσας νεολαίας.

Ειδικότερα, οι πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην εκπροσώπηση της νεολαίας σαν κοινωνικής κατηγορίας κι όχι μόνο στα επιμέρους χαρακτηριστικά της (σπουδάζουσα νεολαία, εργαζόμενη νεολαία κοκ) οφείλουν να αναμετρηθούν με την εφαρμογή στο σήμερα των στοιχείων που οδήγησαν στο ξέσπασμα και την εδραίωση της Πολιτιστικής Επανάστασης και να φωτίσουν με διαφορετικό τρόπο τη σύγχρονη αναζήτηση για την επαναστατική στρατηγική. Όπως οι Ερυθροφρουροί ή οι φοιτητές της Σορβόνης δεν ήταν από τη φύση τους ή λόγω του σταδίου της ζωής τους, επιρρεπείς στην υπερβολή, είχαν όμως συναίσθηση ότι η φωνή τους και τα αιτήματά τους έπρεπε να φτάσουν και πέρα από τις πανεπιστημιοπόλεις.

Η Πολιτιστική Επανάσταση, συμπερασματικά, υπήρξε κυρίαρχα ένα πολιτικό πλαίσιο το οποίο επέτρεψε στη νεολαία να εκφραστεί δημόσια και δυναμικά, να κάνει ένα δικό της κίνημα μαζών και να αντισταθεί με διάφορους τρόπους στα δόγματα μιας προηγούμενης εποχής που -κουνώντας το δάχτυλο- έδειχναν ποιος είναι ο «σωστός τρόπος για να συμβεί μια αλλαγή». Ταυτόχρονα η Πολιτιστική Επανάσταση έδωσε μια θέση στη νεολαία που έψαχνε να ριζώσει αναζητώντας την αλληλεγγύη με τους καταπιεσμένους χωρίς να γίνεται πατερναλιστική.

Φυσικά αφήνοντας στη νεολαία να διαμορφώσει με τη συμμετοχή της, όρους για μια επαναστατική διαδικασία σήμερα, χάνεται κάτι σημαντικό: η αίσθηση της αναπόφευκτης νίκης η οποία υπάρχει στον μαρξισμό με την ηγεμονική θέση του προλεταριάτου στη διαδικασία της επανάστασης. Σήμερα πρέπει να δεχτούμε ότι η επανάσταση θα είναι μια πιο αντιφατική διαδικασία με πολλές ελλείψεις στην οποία η νεολαία θα έχει ρόλο. Εντέλει αξιολογώντας τον τρόπο με τον οποίο η Αριστερά προσεγγίζει το πρόβλημα της νεολαίας και του ριζοσπαστισμού μέσα από το πρίσμα των διδαγμάτων της Πολιτιστικής Επανάστασης, οφείλουμε να ψάξουμε απαντήσεις σε μια σειρά από κομβικά ερωτήματα: πώς να δημιουργηθεί πολιτική πράξη και να νοηματοδοτηθεί η αλληλεγγύη, ποιος ο ρόλος της νεολαίας και πώς μπορεί να διατηρηθεί μια ενεργή συμμετοχή η οποία θα λαμβάνει υπόψη της, τις αναγκαίες δεσμεύσεις, τις αλλαγές των ρόλων και τις αναγκαίες ευθύνες που συνοδεύουν την πολιτική πάλη. Οι αγκυλώσεις, οι καθυστερήσεις και οι ελλειμματικές ως τώρα απαντήσεις στα παραπάνω, σίγουρα είναι μια απόδειξη για τη δύσκολη φύση των ερωτημάτων και όχι για το στάδιο ζωής των συμμετεχόντων...

i Μάο Τσε Τουνγκ (1965). Ανάλυση των τάξεων της κινεζικής κοινωνίας, Αθήνα: Ιστορικές Εκδόσεις,

ii βλ, κείμενα Μάο της περιόδου 1937-40, όπως, «Η Κινέζικη Επανάσταση και το ΚΚΚ», «Η σημερινή τακτική του κόμματος στο ενιαίο αντιϊαπωνικό μέτωπο» κοκ.

iii πβ. το κείμενο, «Fight for a Fundamental Turn for the Better in the Nation's Financial and Economic Situation», στο: https://www.marxists.org/reference/archive/mao/selected-works/volume-5/mswv5_06.htm, αλλά και το πολύ γνωστό «Για την ορθή λύση των αντιθέσεων ανάμεσα στο λαό», Αθήνα: Ιστορικές Εκδόσεις, 1975

iv Han Suyin (1977). Wind in the Tower: Mao Tsetung and the Chinese Revolution, 1949-75, Boston: Little Brown

v πβ. ο λόγος του Μάο στην ΚΕ του Εργατικού Συνεδρίου στο Beidaihe, 18 Ιουλίου 1960, εδώ: <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/114351.pdf?v=35af3f98838dac318ff306543d8f104f>

vi πβ. το κείμενο της επιστολής εδώ: <https://www.marxists.org/history/international/comintern/sino-soviet-split/cpc/proposal.htm>

vii πβ. το κείμενο εδώ: <https://www.marxists.org/subject/china/documents/polemic/sevenlet.htm#l5>

viii Μάο Τσε Τουνγκ (1975). Για την Πράξη. Αθήνα: Μορφωτικές Εκδόσεις

ix Ανθολογία Κειμένων (1976). Σχολείο για τις μάζες στην Κίνα. Αθήνα: Εκδοτικός Συνεταιρισμός

x Κοριά, Μπενζαμέν (1985). Επιστήμη, τεχνική και κεφάλαιο. Αθήνα: Α/Συνέχεια

xi Σχολείο για τις μάζες στην Κίνα, ό.π.

xii Kwong, Julia (1979). Chinese education in transition: Prelude to the Cultural Revolution. Canada: McGill University Press

xiii ό.π.

xiv Κοριά, ό.π.

xv Κοριά, ό.π.

xvi Σχολείο για τις μάζες στην Κίνα, ό.π.

xvii Σχολείο για τις μάζες στην Κίνα, ό.π.

xviii Emily Honig and Xiaojian Zhao (2015). "Sent-down Youth and Rural Economic Development in Maoist China". In: The China Quarterly, 222, pp 499-521.

xix Χόμπσμπάουμ, Ε. (2004). Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος εικοστός αιώνας 1914-1991 (η' έκδοση), Αθήνα: Θεμέλιο, σελ. 233, 272 κ.εξ.

xx Χόμπσμπάουμ, ό.π.

Νίκος Βασιλόπουλος

Η Πολιτιστική Επανάσταση και η προσφορά της στη στρατηγική, την τακτική, τη θεωρία

1. Πολιτιστική Επανάσταση: μια ανανέωση του λενινισμού

Η Πολιτιστική Επανάσταση υπήρξε ένα ιστορικό γεγονός χωρίς προηγούμενο. Με αυτή την έννοια η μοναδικότητά του μας βοηθάει να φωτίσουμε διάφορες πλευρές της επαναστατικής στρατηγικής και της ανανέωσης του λενινιστικού προτύπου για την

οργάνωση και την επαναστατική διαδικασία. Όταν μιλάμε λοιπόν για την Πολιτιστική Επανάσταση, μιλάμε για μια συγκεκριμένη (ιστορικά ορισμένη) στιγμή, ένα «συμβάν» στο οποίο συμπυκνώθηκε η επαναστατική ανανέωση του λενινισμού. Για να το εξηγήσουμε αυτό θα κάνουμε ορισμένες παραδοχές.

Πρώτα απ' όλα η Πολιτιστική Επανάσταση είναι μοναδική γιατί είναι μια διαδικασία που λαμβάνει χώρα εντός ενός κοινωνικού σχηματισμού που επιχειρεί τη μετάβαση στον σοσιαλισμό. Και σε αυτή τη διαδικασία, ο κινέζικος λαός τολμά και σηκώνει το γάντι του πραγματικού, μαζικού πειραματισμού. Γιατί οι κινέζοι κομμουνιστές, μέσα από την πείρα των προηγούμενων δοκιμών του (Πρώτο Πενταετές Πλάνο, Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός) είδαν μπροστά στα μάτια τους αυτό που σημειώνει ο Μαρξ: «η εργατική τάξη δεν μπορεί απλώς να πάρει στα χέρια της την έτοιμη κρατική μηχανή και να τη βάλει σε κίνηση για τους δικούς της σκοπούς». Με αυτόν τον τρόπο προσέφερε στο παγκόσμιο κίνημα και στα ρεύματα που αναδύθηκαν στην Ευρώπη κατά το «μακρύ 1968» μια βάση για να μπορούν να δικαιολογήσουν τη στροφή σε πειραματισμούς, μακριά από έτοιμες λύσεις και ρετσέτες.

Συνεπώς, πρώτα και κύρια, η Πολιτιστική Επανάσταση συνεισέφερε στη θεωρία της σοσιαλιστικής μετάβασης. Και αυτή η κινέζικη εμπειρία είναι η μεγάλη διαιρετική τομή με το προηγούμενο παράδειγμα της ΕΣΣΔ. Για τους Κινέζους υπάρχουν κάποιες γενικές και ευρείες κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την κατεύθυνση της μετάβασης. Έχοντας σαν βασικό άξονα ότι ο σοσιαλισμός υπάρχει όταν οι άμεσοι παραγωγοί αποκτήσουν τον έλεγχο των μέσων παραγωγής και η διανομή γίνεται «στον καθένα ανάλογα με την εργασία του.» Ο σκοπός της παραγωγής στο σοσιαλισμό είναι να παράγει προϊόντα αξίας χρήσης για να καλύψει τις ανάγκες του λαού. Έτσι, ο σοσιαλισμός κατά τον κινέζικο τρόπο μετάβασης αντιπροσωπεύει μια *θεμελιώδη αλλαγή στις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής*.

1.1. Για την πρωτοκαθεδρία των παραγωγικών σχέσεων

Οι Κινέζοι λοιπόν για πρώτη φορά στη θεωρία της μετάβασης θα αναδείξουν αυτό που λέμε «πρωτοκαθεδρία των παραγωγικών σχέσεων». Αυτές οι γενικές κατευθυντήριες γραμμές δίνουν την κατεύθυνση, η οποία είναι μια αναπτυξιακή διαδικασία του μετασχηματισμού των σχέσεων παραγωγής, από την παραγωγή βασικών προϊόντων προς την παραγωγή μη-βασικών εμπορευμάτων. Αντίστοιχα, με την Πολιτιστική Επανάσταση, εισάγονται και οι αναγκαίες, θεμελιώδεις αλλαγές στις πολιτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές πτυχές της κοινωνίας, που τόσο τις είχαν απεμπολήσει από τη σκέψη τους οι μαρξιστές επαναστάτες στη Β' και Γ' Διεθνή, οι οποίοι θεωρούσαν νομοτελειακή την έλευση του σοσιαλισμού. Την θέση αυτή των Κινέζων περιγράφει γλαφυρά ο Χίντον λέγοντας: «Στο κάτω κάτω ο σοσιαλισμός δεν είναι κάτι που δίνεται, κάτι που φιξάρεται (...) Σαν τέτοιος, ο σοσιαλισμός περιέχει μέσα του πολλές αντιφάσεις, πολλές ανισότητες που δεν μπορούν να εξαφανιστούν μέσα σε μια νύχτα» Αυτό θα είναι και το βασικό σημείο ιδεολογικής διαπάλης που θα οδηγήσει στη διάσπαση ανάμεσα στην ΕΣΣΔ και την Κίνα το 1963, καθώς στη θεωρία της μετάβασης στο ΚΚΣΕ κυριαρχούσε το σχήμα από τον περίφημο *Πρόλογο* του 1859 στην *Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας*: «Καμιά κοινωνική τάξη δεν εξαφανίζεται ποτέ προτού αναπτυχθούν όλες οι παραγωγικές δυνάμεις που μπορεί να χωρέσει, και νέες και ανώτερες παραγωγικές σχέσεις ποτέ δεν αντικαθιστούν τις παλιές προτού οι υλικοί όροι για την ύπαρξή τους ωριμάσουν μέσα στους κόλπους της παλιάς κοινωνίας».

Η Κίνα σε αυτό απάντησε ότι η σοσιαλιστική μετάβαση όντως δεν είναι μια ομαλή διαδικασία, που χαρακτηρίζεται από πολλές ανατροπές και στροφές. Ξεπερνώντας σε λυρισμό τον Λένιν και το σχήμα του για «σπειροειδή εξέλιξη (...) με άλματα και

τομές», ο Μάο ήδη από το 1927 θα γράψει: «Η επανάσταση δεν είναι σαν ένα δείπνο, σα να γράφει κανείς μια έκθεση ή να ζωγραφίζει μια εικόνα, ή να κάνει ένα κέντημα. Δεν μπορεί να είναι τόσο εκλεπτυσμένη, τόσο χαλαρή και απαλή, έτσι εύκρατη, καλοσυνάτη, ευγενική, συγκρατημένη και μεγαλόψυχη. Μια επανάσταση είναι μια εξέγερση, μια πράξη βίας με την οποία μια τάξη ανατρέπει μια άλλη».

Έτσι, εκτός από αναγκαστικά βίαιη, η σοσιαλιστική μετάβαση έχει αναμενόμενες οπισθοδρομήσεις και υποχωρήσεις που αναμένονται να συμβούν. Στην κινέζικη εμπειρία, τόσο το Πρώτο Πενταετές Πλάνο, όσο και το Μεγάλο Άλμα προς τα εμπρός ήταν τέτοιες εμπειρίες. Εμπειρίες που πήγαιναν και μπροστά και πίσω την υπόθεση της μετάβασης. Ωστόσο, η γενική κατεύθυνση ήταν σαφής. Κατά τη διάρκεια της Πολιτιστικής Επανάστασης, ο Μάο θα επιτεθεί στις βασικές αντιφάσεις που υπήρχαν την προηγούμενη περίοδο στο παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα, στον οικονομισμό και τον παραγωγισμό. Εδώ έπαιξε μεγάλο ρόλο η οργάνωση της κίνησης των ίδιων των μαζών.

1.2. Για την εισβολή των μαζών στην ιστορία

Η Πολιτιστική Επανάσταση ξεδίπλωσε μια απίστευτη κριτική σε μια σειρά ζητήματα: στον καταμερισμό εργασίας, στο ρόλο της επιστήμης και της τεχνικής, στην αμφισβήτηση των ειδικών. Το ΚΚ Κίνας εκμεταλλεύτηκε την αυθόρμητη κίνηση των μαζών κάθε φορά που αυτή εμφανίστηκε μετά την εδραίωση της επαναστατικής νέας κυβέρνησης: Έτσι δημιουργήθηκαν οι «Λαϊκές Κομμούνες» κατά το Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός (δεν υπήρξαν ευρεσιτεχνία του Μάο), έτσι οργανώθηκαν και οι Ερυθροφρουροί κατά την Πολιτιστική Επανάσταση. Ανεξάρτητα λοιπόν από την κλίμακα, ή τον βολонταρισμό που ενείχε μέσα της η προσπάθεια αμφισβήτησης κάθε κυρίαρχης αντίληψης (αρχής γενομένης με τα λεγόμενα «4 Παλιά») στην ουσία της ταξικής πάλης, η Πολιτιστική Επανάσταση προσέφερε κάτι βασικό στις μάζες που δεν είχε εμφανιστεί πιο πριν: *την αμέριστη εμπιστοσύνη του Κόμματος που εκφράζει τα συμφέροντά τους*. Έτσι μπόρεσαν και συντονίστηκαν οι προσπάθειες για την έμπρακτη αμφισβήτηση του φορντικού μοντέλου στα εργοστάσια, έτσι άλλαξε ο τρόπος οργάνωσης των Πανεπιστημίων, με τον ίδιο τρόπο νεολαίοι άφησαν τις πόλεις και κατέβηκαν στην ύπαιθρο. Σε αντίθεση με την κυρίαρχη προπαγάνδα που θέλει να δίνονται διαστάσεις λατρείας στο πρόσωπο του Μάο σαν ανάμνηση του ρόλου του Αυτοκράτορα, στην πραγματικότητα οι λαϊκές μάζες της Κίνας κατά την Πολιτιστική Επανάσταση ένιωθαν αυτοπεποίθηση γιατί λάμβαναν υποστήριξη και εμπιστοσύνη. Εδώ για πρώτη φορά η μαοϊκή σκέψη εισάγει και κάτι ιδιαίτερο, την ευτυχία ως ανταπόδοση: «Πρέπει να πάμε με τις μάζες και να μάθουμε από αυτές, να συνθέσουμε την εμπειρία τους, (...) μετά να τους καλούμε να θέσουν αυτές τις αρχές και τις μεθόδους στην πράξη, ώστε να λύσουν τα προβλήματά τους και να τους βοηθήσουμε να πετύχουν *την απελευθέρωση και την ευτυχία*».

Άρα το επόμενο σημαντικό σημείο που διδάσκει η Πολιτιστική Επανάσταση, πέρα από την εμπιστοσύνη που πρέπει να δείχνουμε στις μάζες, είναι το *ζήτημα των αυτοτελών οργανώσεων*. Αυτό σήμαινε και στην πράξη να απελευθερώνεται η δυναμική της πρωτοβουλίας των ίδιων των μαζών. Μια τέτοια πρωτότυπη μορφή εξουσίας ήταν η Κομμούνα της Σαγκάης.

1.3. Η Κομμούνα της Σαγκάης ως στρατηγική για το σοσιαλιστικό κράτος

Το Κράτος τύπου Κομμούνας, με παράδειγμα την Παρισινή Κομμούνα, μπορεί να είναι το πιο σημαντικό παράδειγμα στη μαρξιστική σκέψη, αλλά στην Κίνα έφτασε αργά. Μόλις το 1921 έχουμε στοιχεία όπου Κινέζοι Κομμουνιστές διανοούμενοι (ανάμεσά τους ο Ντενγκ Ξιαοπίνγκ) επισκέφθηκαν το Παρίσι για να τιμήσουν την Κομμούνα. Μάλιστα οι πρώτες γιορτές για τα 55 χρόνια από την Παρισινή Κομμούνα διοργανώθηκαν από το καθεστώς του Κουόμιντανγκ. Το 1927, θα είναι μια χρονιά που θα χαρακτηί στον τρόπο με τον οποίο θα γεννήσει τη στρατηγική του για το κράτος τύπου Κομμούνας, το ΚΚ Κίνας. Είναι η χρονιά που οι Κινέζοι Κομμουνιστές για πρώτη φορά θα προσπαθήσουν μέσω εξεγέρσεων να στήσουν μια Κομμούνα στη Σαγκάη και θα σφαγιαστούν κατά χιλιάδες από το Κουόμιντανγκ, θέτοντας έτσι τέρμα και στην τετράχρονη συμμαχία που είχε στηθεί το 1923 και με την παραίτηση της ΕΣΣΔ. Η πρώτη Κομμούνα της Σαγκάης ήταν στα πρότυπα της Παρισινής: Δημιουργήθηκε μια νέα κυβέρνηση μετά τις εξεγέρσεις στη Σαγκάη, που πέρασε διατάξεις για αντιπροσώπους με άμεση λαϊκή εκλογή και ανακλητότητα. Οι εργάτες της Σαγκάης είχαν αναλάβει κυρίαρχο ρόλο στο νέο διοικητικό και εκτελεστικό όργανο ενώ κάθε εργοστάσιο, βιοτεχνική ένωση, ομοσπονδία καταστηματαρχών, ένωση αγροτών, συντεχνία εμπόρων, στρατώνας, σχολείο και επαγγελματική οργάνωση στη Σαγκάη, έκανε μαζικές συναντήσεις για την άμεση εκλογή των τοπικών και επαρχιακών αντιπροσώπων.

Η δεύτερη μεγάλη προσπάθεια έγινε κατά τη διάρκεια της Πολιτιστικής Επανάστασης. Λίγο πριν την επίσημη έναρξη της Πολιτιστικής Επανάστασης, στις 16 Μαΐου 1966, ο Μάο Τσε Τουνγκ, στην περίφημη «Οδηγία της 7ης Μαΐου», ήδη προεικονίζει μερικά από τα χαρακτηριστικά μιας πολιτικής δομής νέου τύπου, που θα είναι σημαντικά διαφορετική από την παλιά κρατική μηχανή όπως είχε κληροδοτηθεί στην Κίνα. Μεταξύ άλλων, ο Μάο αναφέρει ότι θα πρέπει να γίνει ο στρατός ένα μεγάλο σχολείο στο οποίο οι στρατιώτες θα πρέπει να μελετήσουν τις πολιτικές και στρατιωτικές υποθέσεις, τον πολιτισμό και να συμμετάσχουν στη γεωργική παραγωγή και στις επικουρικές εργασίες και να δημιουργήσουν τα δικά τους μεσαίου μεγέθους και μικρά εργοστάσια για την παραγωγή αγαθών για τις δικές τους ανάγκες, καθώς και για να γίνεται ισότιμη συναλλαγή με το κράτος. Ο στρατός θα πρέπει να λαμβάνει μέρος στη μαζική δουλειά, την εργασία στο εργοστάσιο, την αγροτική σοσιαλιστική εκπαίδευση και την επαναστατική πάλη ενάντια στην καπιταλιστική κουλτούρα.

Αντίστοιχα θα έπρεπε, οι εργάτες, οι αγρότες, οι φοιτητές και οι άνθρωποι στο εμπόριο και τα επαγγέλματα παροχής υπηρεσιών, και κομματικά ή κυβερνητικά γραφεία - επιπρόσθετα από όσα κύρια τους έχουν ανατεθεί- πρέπει να κάνουν βιομηχανικές ή γεωργικές εργασίες, πρέπει να μάθουν τις στρατιωτικές υποθέσεις, την πολιτική, και τον πολιτισμό, να λάβουν μέρος στο σοσιαλιστικό εκπαιδευτικό κίνημα, να επικρίνουν το καπιταλιστικό σύστημα.

Και ο στρατός δεν θα πρέπει να είναι μόνο αυτός ένα μεγάλο σχολείο της επανάστασης, αλλά και τομείς όπως η βιομηχανία και η γεωργία, μεταξύ των άλλων, θα πρέπει να μετατραπούν σε μεγάλο επαναστατικό σχολείο επίσης. Το σύνολο της κοινωνίας, κάτω από ένα τέτοιο όραμα, θα πρέπει να μετατραπεί σε ένα σχολείο επαναστατικής θεωρίας και πρακτικής. Σχολιάζοντας το πως η Κομμούνα του Παρισιού επέβαλε την κατάργηση του μόνιμου στρατού, ο Μαρξ εγκωμίασε φλογερά την Παρισινή Κομμούνα γιατί έκανε κάθε ενήλικα πολίτη στο Παρίσι μέλος της Πολιτοφυλακής.

Ο Μάο δεν περιέγραψε το νέο κρατικό όργανο άσκησης εξουσίας στην «Οδηγία της 7ης Μαΐου». Αντίθετα, πρόβαλλε το όραμα μιας νέας κοινωνίας στο πλαίσιο της

οποίας, οι τρεις μεγάλες ανισότητες στη σοσιαλιστική Κίνα - μεταξύ χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας, μεταξύ βιομηχανίας και γεωργίας, καθώς και μεταξύ των εργαζομένων και των αγροτών - επρόκειτο να καταργηθούν σταδιακά κι αυτό οριοθετεί το περίγραμμα μιας κατάστασης τύπου Κομμούνας. Δύο μήνες αργότερα, στο αρχικό στάδιο της Πολιτιστικής Επανάστασης, ο Μάο επινόησε τον όρο «κινέζικη Παρισινή Κομμούνα». Στην επίσημη δήλωση ως προς το στόχο της Πολιτιστικής Επανάστασης, τα περίφημα «16 Σημεία» τα οποία εκδόθηκαν στις 8 Αυγούστου 1966, υπάρχει και το σημείο 9, που είχε τίτλο «Πολιτιστικές Επαναστατικές ομάδες, Επιτροπές και Συνέδρια» που στρέφει επίσης άμεσα τα μάτια προς την Παρισινή Κομμούνα ως μοντέλο.

2. Πολιτιστική Επανάσταση και τακτική: Οι αντιθέσεις μέσα στο Κόμμα

Όπως είδαμε και νωρίτερα ήταν καθοριστική η σημασία των σχετικά αυτοτελών προς το κόμμα και το κράτος οργανώσεων των ερυθροφρουρών για να προχωράει ο αναγκαίος πειραματισμός. Με αυτόν τον τρόπο η Πολιτιστική Επανάσταση έφερε νέο αέρα στη λογική του Δημοκρατικού Συγκεντρωτισμού των παλιών κομμουνιστικών κομμάτων, έδινε νέο νόημα στην έννοια των αντιθέσεων εντός του κόμματος, καθώς ανάδειξε την πάλη των διαφορετικών γραμμών μέσα στο Κόμμα ως αναγκαία κατάσταση στην οποία κατατείνει η ίδια η ταξική πάλη. Εδώ πρέπει να γίνει ένας αναγκαίος διαχωρισμός όμως. Η γραμμή αυτή, στην εξέλιξή της, είχε και ατυχείς ακρότητες, όπως την αντίληψη ότι «όσο οι αντιδραστικές τάξεις που έχουν ανατραπεί, υπάρχουν ακόμα, παραμένει η δυνατότητα για την εμφάνιση μέσα στο Κόμμα (καθώς και μέσα στην κοινωνία) αντιπροσώπων της αστικής τάξης, που θα προσπαθούν να μετατρέψουν την ελπίδα τους για παλινόρθωση σε προσπάθειες παλινόρθωσης». Αυτή βέβαια η παρέκκλιση, όπως και μια σειρά άλλες σε σχέση με το ότι η εσωκομματική πάλη είναι το ανώτατο σημείο της ταξικής πάλης κοκ, δεν πρέπει να μας οδηγήσουν σε μια στρέβλωση της πραγματικότητας. Η Πολιτιστική Επανάσταση ήταν στη ρητορική της και στις πρακτικές της μια ταξική επανάσταση και δεν ήταν μια επανάσταση που έγινε μόνο για την αντιμετώπιση του προβλήματος της γραφειοκρατικής θεσμοθέτησης της Κινέζικης Επανάστασης και πάνω απ' όλα για να αποτρέψει την άνοδο μιας νέας σοσιαλιστικής άρχουσας τάξης. Στην Κίνα, σε αντίθεση με την ΕΣΣΔ, η γραφειοκρατία δεν κατάφερε να στήσει μια ξεχωριστή τάξη, όπως έκαναν οι διευθυντές αντίστοιχα. Ακόμα κι αν ο Μάο πολλές φορές υποστήριξε ότι μια νέα προνομιούχα τάξη είχε προκύψει στην καρδιά του Κομμουνιστικού Κόμματος, αυτό υπάρχει ως αδυναμία, ως εγγενείς ασυνέπειες και ασάφειες της μαοϊκής αντίληψης για τις κοινωνικές τάξεις. Εδώ πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η ιδεολογία δεν αποτελεί ένα αυτοδύναμο, στατικό σύστημα και η Πολιτιστική Επανάσταση δεν συνέβη σε ένα κοινωνικό ή ιστορικό κενό. Αντιθέτως, για την πορεία της στάθηκαν κρίσιμες διαμεσολαβήσεις από τις υπάρχουσες κοινωνικές πρακτικές, τις θεσμικές ρυθμίσεις, και τις κατηγορίες της κατανόησης της πολιτικής κατάστασης.

Συμπερασματικά η Πολιτιστική Επανάσταση χάρισε στην τακτική, εκτός από την συγκρουσιακή φύση της εσωκομματικής δημοκρατίας και τη λεγόμενη «όξυνση των αντιθέσεων», σαν μια διαρκή διαδικασία ελιγμών, που αυξάνει τον ριζοσπαστισμό. Επίσης στη μαοϊκή σκέψη και τακτική χρωστάμε τη αντίληψη ότι οι αντιθέσεις έχουν τους δικούς τους όρους να επιλύονται. Όπως έγραφε κι ο Μάο: «Οι αντιθέσεις στους κόλπους του Κομμουνιστικού κόμματος λύνονται με τη μέθοδο της κριτικής και της αυτοκριτικής. Οι αντιθέσεις ανάμεσα στην κοινωνία και τη φύση λύνονται με τη

μέθοδο της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων. Το προτσές μεταβάλλεται, το παλιό προτσές και οι παλιές αντιθέσεις εξαφανίζονται, ένα νέο προτσές και νέες αντιθέσεις γεννιούνται. Κατά συνέπεια, οι μέθοδοι, που χρησιμοποιούνται για τη λύση αυτών των αντιθέσεων αλλάζουν κι αυτές». Αυτή η αντίληψη για παράδειγμα, βοήθησε την Κίνα να μην προβεί σε κατάχρηση διοικητικών μέτρων για την εφαρμογή της επανάστασης και να εγκαταλείψει μια τέτοια λογική, ήδη με το τέλος του Πρώτου Πενταετούς Πλάνου. Αντίστοιχα οι λεγόμενες «αντιθέσεις στους κόλπους του λαού» θα επιλυθούν με ριζικά διαφορετικούς τρόπους απ' ότι τα γκούλαγκ.

3. Η Πολιτιστική Επανάσταση στη Θεωρία

3.1. Η ταξική ανάλυση

Όπως είπαμε η Πολιτιστική Επανάσταση υπήρξε ένα μοναδικό ιστορικό γεγονός. Ως τέτοιο δεν μπορούσε να μην επηρεάσει τη θεωρία του κομμουνιστικού κινήματος. Πρώτα στην ίδια την Κίνα, μεταξύ του πλήθους των ζητημάτων που διακυβεύθηκαν στην Πολιτιστική Επανάσταση, το πιο βαρυσήμαντο ήταν τα ζητήματα των τάξεων και της ταξικής ανάλυσης. Ιστορικά, ο τρόπος με τον οποίο ανέλυσαν οι κινέζοι κομμουνιστές τις τάξεις στην Κίνα τους βοήθησε κατά τη διάρκεια του επαναστατικού αγώνα για να διαρθρώσουν μια σειρά από ορθές τακτικές (Μεγάλη Πορεία, Αντι-Ιαπωνικό μέτωπο κοκ). Αν δεν συνέβαινε αυτό, η εποποιία της κινέζικης επανάστασης δεν θα είχε συντελεστεί. Αντίστοιχα, αναπτύχθηκε στην πορεία η λογική του «κινέζικου δρόμου για τον σοσιαλισμό», δηλαδή ότι τελικά κάθε προσπάθεια σοσιαλιστικού περάσματος είναι γέννημα - θρέμμα των εσωτερικών αντιθέσεων κάθε κοινωνικού σχηματισμού.

Ένα σημείο που υπήρξε αμφιλεγόμενο, η ταξική ανάλυση για την αναδυόμενη νέα αστική τάξη μέσα στο Κόμμα. Πράγματι, ο Μάο ανέπτυξε την άποψη, ότι μέσα στο σοσιαλιστικό κράτος, οι σοσιαλιστικές τάξεις βασιζόνταν εν τέλει επάνω σε ένα κομμάτι σχέσεων εξουσίας σε μια εξαιρετικά γραφειοκρατικοποιημένη κοινωνία. Εντέλει ακόμα και αν αυτό έγινε εις βάρος της πολιτικής τακτικής μέσα στην Πολιτιστική Επανάσταση, ο Μάο φαίνεται να είναι ένα από τα λίγα πολιτικά μυαλά που είχαν αναπτύξει μια ταξική ανάλυση της σοσιαλιστικής γραφειοκρατίας ως φαινομένου.

3.2. Η κριτική στα σοβιετικά καθεστώτα

Αν αναπτύχθηκε κάτι στην Κίνα, που άσκησε μεγάλη επιρροή στη θεωρία και προέρχεται από την προηγούμενη ανάλυση της γραφειοκρατίας, αυτό είναι η κριτική στα σοβιετικά καθεστώτα, που ασκείται κατά τη διάρκεια της Πολιτιστικής Επανάστασης. Ήδη από τα 1950 ο Μάο έχει εντοπίσει τις ρίζες των διαφωνιών με την ΕΣΣΔ και μέχρι το ξέσπασμα της Πολιτιστικής Επανάστασης θα στήσει πολλά σημεία θεωρίας που αναδεικνύουν τις αγεφύρωτες αντιθέσεις μεταξύ της Κίνας και της ΕΣΣΔ. Η βασική αντίθεση είναι η λογική της «οικοδόμησης του σοσιαλισμού» σε αντίθεση με τη θεωρία της μετάβασης και την πρωτοκαθεδρία των παραγωγικών σχέσεων που είδαμε και νωρίτερα. Η Πολιτιστική Επανάσταση άρχισε να θεωρείται - εσφαλμένα ως ένα βαθμό- ως ένα τολμηρό πείραμα για να αποφευχθεί η γραφειοκρατικοποίηση που είχε χτυπήσει όλες τις προηγούμενες σοσιαλιστικές επαναστάσεις. Η άποψη του Μάο μπορεί να συγκριθεί με τις κριτικές που άσκησαν στη γραφειοκρατία ο Γιουγκοσλάβος Μίλοβαν Τζίλας αλλά και ο Λέον Τρότσκι. Παρά το γεγονός λοιπόν, ότι η κριτική του εκφυλισμού του επαναστατικού κόμματος δεν είναι καθόλου ένα νέο θέμα στην μαρξιστική θεωρία, ο Μάο, ήταν ίσως ο πρώτος κομμουνιστής ηγέτης που όντας στην εξουσία έδειξε να ανησυχεί βαθύτατα με

τέτοια θέματα. Αντίστοιχα ο Τρότσκι και ο Τζίλας, το έκαναν όταν πια ήταν εκτός εξουσίας κι αυτή είναι μια βασική διαφοροποίηση.

Συμπερασματικά, η Πολιτιστική Επανάσταση πρόσφερε τη δυνατότητα ενός επαναστασιασμού της πράξης πάνω σε κεφαλαιώδη ζητήματα: Πώς έχει τη δυνατότητα να παλινρθώνεται ο καπιταλισμός, τι γεννά τη γραφειοκρατία στο Κόμμα, πώς τελικά η επανάσταση είναι ένα διαρκές διακύβευμα της ταξικής πάλης. Σε αυτό αναμετρήθηκε με μια σειρά από ιδεαλιστικές προσεγγίσεις όπως η λογική της «προσωπολατρίας» (ιδιαίτερα αγαπητής στη Δύση), ή σε αντιλήψεις ότι δεν τηρήθηκαν οι απαρέγκλιτες αρχές του μαρξισμού (όπως φαντασιώνονται διάφορα δυτικά ΚΚ) αλλά και στη λογική του «εκφυλισμένου εργατικού κράτους» του Τρότσκι. Συνολικά με τρόπο αντιφατικό (αναγκαστικά) η Πολιτιστική Επανάσταση ξαναέβαλε στο τραπέζι το ερώτημα των μηχανισμών που αναπαράγουν σχέσεις και ιδεολογίες, έτσι βρέθηκε να επηρεάζει τον Αλτουσέρ, τον Μπετελλέμ και διάφορους άλλους διανοούμενους της εποχής. Για παράδειγμα, η απάντηση που έδωσε ο Μπετελέμ όσον αφορά την έννοια της παραγωγικής μονάδας και των σχέσεων που αναπτύσσονται, έρχεται απευθείας από την κινέζικη εμπειρία. Έτσι έγραφε ότι: «στους μεταβατικούς κοινωνικούς σχηματισμούς, η λειτουργία των «επιχειρήσεων», σαν μορφής ύπαρξης των οικονομικών μονάδων, προϋποθέτει -σε ένα αρχικό- στάδιο- την προσωρινή διατήρηση (...) τρόπων αναπαραγωγής (...) που είναι ανάλογοι (...) με εκείνους που χαρακτηρίζουν τους καπιταλιστικούς κοινωνικούς σχηματισμούς»

3.3. Η Κίνα είναι κοντά...

Η κινέζικη εμπειρία της Πολιτιστικής Επανάστασης είναι εξ αρχής μια εμπειρία που στην εποχή της συνεισέφερε τον αναγκαίο «άλλο δρόμο». Εξετάζοντας λίγο τη δεκαετία πριν και κατά τη διάρκεια της Πολιτιστικής Επανάστασης θα δούμε ότι από τη μία έχουμε μια σειρά από εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, κυρίως στο λεγόμενο Τρίτο Κόσμο. Την ίδια στιγμή στα μεγάλα κέντρα του καπιταλισμού η νεολαία και το αντιπολεμικό κίνημα αναδεικνύουν συλλογικά οράματα. Αντίστοιχα το 1956 μοιάζει πια ένα σημείο χωρίς επιστροφή για το σοσιαλιστικό στρατόπεδο και το οποίο ολοκλήρωσε ένα μεγάλο βήμα προς το κενό με την Άνοιξη της Πράγας το 1968. Σε όλη αυτή την αναταραχή, η Πολιτιστική Επανάσταση φαντάζει ως μια «θαυμάσια κατάσταση» για όσους έχουν ανησυχίες και θεωρούν ότι πρέπει να αλλάξει ο τρόπος που χτίζουμε το σοσιαλιστικό μας μέλλον.

Εδώ αξίζει να αποδομήσουμε ένα κομμάτι της κριτικής. Πολύ συχνά, λέγεται ότι η επιρροή της Πολιτιστικής Επανάστασης ως παραδείγματος, υπήρξε περιορισμένη. Πράγματι στη Γαλλία (τη δυτική χώρα που επηρεάστηκε πιο πολύ από τις άλλες από τη σκέψη του Μάο) η Πολιτιστική Επανάσταση και οι μαοϊκές οργανώσεις, δεν ήταν παρά ελάχιστοι κύκλοι, κυρίως γύρω από το περιβάλλον του Αλτουσέρ. Αντίστοιχα στην Ιταλία, στην Ελλάδα και αλλού, οι μαοϊκές ή Μ-Λ οργανώσεις δεν είχαν την αίγλη και την ανάπτυξη των ΚΚ της προηγούμενης εποχής. Όμως στην εποχή που το δυτικό κομμουνιστικό κίνημα απεμπολούσε το στόχο του σοσιαλισμού ως επαναστατικής διαδικασίας, στη διαδικασία ενσωμάτωσης των ΚΚ στο πολιτικό παιχνίδι, με κορυφαία στιγμή την επιλογή του Ιταλικού ΚΚ, ενώ στη θεωρία η σκουριά του οικονομισμού φαινόταν να κυριαρχεί, η Πολιτιστική Επανάσταση ήταν μια στρατηγική πνοή ικανή να συναντηθεί με τις ριζοσπαστικές διαθέσεις των μαζών και να αμφισβητήσει την αστική ηγεμονία.

Η Κίνα είναι κοντά γιατί εκείνη την εποχή ήταν το μοναδικό παράδειγμα άλλου δρόμου στην πράξη. Αντίθετα με διάφορες όψεις του επαναστατικού ρεύματος που ασκούσαν επίσης κριτική, η κινέζικη εμπειρία ήταν κάτι που μετρούσε νίκες και υποχωρήσεις σε πραγματικό χρόνο. Εν τέλει η Πολιτιστική Επανάσταση νομιμοποίησε μια λογική

διαρκούς επανάστασης, όχι με έναν γραμμικό τρόπο, αλλά με τον ουσιώδη, της όξυνσης απέναντι στη συμφιλίωση των αντιθέσεων.

3.4. Πολιτιστική Επανάσταση και κριτική στην κυρίαρχη ιδεολογία

Διάφορα ρεύματα (λχ. σχολή της Φρανκφούρτης) έχουν ασκήσει από τη δεκαετία του '20 κριτική στην αστική ιδεολογία και στη μαζική κουλτούρα. Εντός όμως του σοσιαλιστικού κόσμου, η βασική λογική δεν υπήρξε το τσάκισμα της αστικής ιδεολογίας, αλλά αντίθετα δόθηκε έμφαση σε μια λογική στόχων και επιπέδων παραγωγικότητας. Ο σοσιαλισμός υπήρξε ως ένα σύστημα με λογική «citius, altius, fortius» (γρηγορότερα, ψηλότερα, δυνατότερα), όπως λέει και το ολυμπιακό φίλαθλο πνεύμα. Αντίστοιχα η προλεταριακή κουλτούρα από τη μία θεωρούταν μια δεδομένη κατάκτηση η οποία έπρεπε να αναπτυχθεί εντελώς χωριστά –όπως έλεγε λχ. ο Λουνατσάρσκι- από την άλλη η λενινιστική αντίληψη για την «προλετκουλτ» ήταν «όχι επινόηση μιας νέας, προλεταριακής κουλτούρας, αλλά ανάπτυξη των καλύτερων υποδειγμάτων, παραδόσεων, αποτελεσμάτων, της υπάρχουσας κουλτούρας από τη σκοπιά της κοσμοθεωρίας του μαρξισμού και των συνθηκών ζωής και πάλης του προλεταριάτου στην εποχή της δικτατορίας του». Συμπληρωματικά, ο Τρότσκι έβλεπε ότι «όχι μόνο δεν υπάρχει προλεταριακή κουλτούρα, μα και πως δε θα υπάρξει. Και να πούμε την αλήθεια δεν υπάρχει λόγος να λυπόμαστε γι' αυτό. Το προλεταριάτο πήρε την εξουσία ίσα-ίσα για να ξεμπερδέψει μια για πάντα με την ταξική κουλτούρα και για ν' ανοίξει το δρόμο σε μια ανθρωπινή κουλτούρα».

Σε αυτό το πεδίο, η Πολιτιστική Επανάσταση έφτασε πιο κοντά στην οργάνωση της κουλτούρας όπως την έβλεπε ο Γκράμσι, ως εκείνο το πεδίο διαπάλης των διανοούμενων που θα βοηθήσουν να οικοδομηθεί μια κουλτούρα των καταπιεσμένων τάξεων ως αντίπαλο δέος στην αστική ιδεολογία που είναι κυρίαρχη. Με δειλό και ακόμα πιο αδέξιο βήμα, η Πολιτιστική Επανάσταση ήταν μια διαδικασία βαθιάς κριτικής στην αστική κουλτούρα και στην κυρίαρχη ιδεολογία. Υπήρξε εκείνο το σημείο κατά το οποίο μεταφέρθηκε ξανά η συζήτηση γύρω από τους μηχανισμούς ηγεμονίας, τους Ιδεολογικούς Μηχανισμούς και την υλική αποτύπωση της ιδεολογίας.

Κλείνοντας η Πολιτιστική Επανάσταση μας έδωσε ένα τελευταίο μεγάλο μάθημα. Ότι η πολιτική είναι αναμέτρηση με τα προηγούμενα βήματα, με τα προηγούμενα λάθη. Ότι δεν υπάρχει βασιλική οδός και σίγουρα δεν υπάρχει διαδικασία χωρίς πιασμένα. Μαζί με αυτή τη διαρκή αυτοκριτική, μας δίδαξε ότι η δικτατορία του προλεταριάτου είναι κάτι που μπορεί να συμβεί, δεν είναι αποτέλεσμα μιας μακράς συσσώρευσης όρων, αλλά μια διαδικασία αναμέτρησης με οποιοδήποτε «σίγουρο» βήμα έχει γίνει, με οποιαδήποτε δομή έχει χτιστεί, μια διαδικασία που είναι μέσα στην ταξική πάλη αλλά βρίσκεται τόσο μέσα στους μηχανισμούς του Κράτους όσο και ισότιμα και έξω από το Κράτος και σε αντίθεση με αυτό.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Λουϊ Αλτουσέρ (2009). Για την Πολιτιστική Επανάσταση. Αθήνα: Εκτός Γραμμής

Καρλ Μαρξ (2001). Ο Εμφύλιος Πόλεμος στη Γαλλία. Αθήνα: Στοχαστής

Γουίλιαμ Χίντον (1975). Πολιτιστική Επανάσταση στην Κίνα, ένας σταθμός στην Ιστορία. Αθήνα: Κύτταρο

Καρλ Μαρξ (2010) «Πρόλογος». Στο: *Κριτική της πολιτικής οικονομίας*. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή. Διαθέσιμο και εδώ: https://www.marxists.org/ellinika/archive/marx/works/1859/01/kritiki_politiki_oikonomia_karl_marx.html

Λένιν (1980). Τα Φιλοσοφικά Τετράδια. Αθήνα: Αγώνας. Υπάρχει και στον αντίστοιχο Τόμο 29 από τα Άπαντα του Λένιν, εκδ. Σύγχρονη Εποχή

Mao Ze Dong, "Report on an Investigation of the Peasant Movement in Hunan" (March 1927), Selected Works, Vol. I, p. 28

Μάο Τσε Τουνγκ (1966). Το Κόκκινο Βιβλίο. Αθήνα: Γερόντης

Perry, Elisabeth (1999). «From Paris to the Paris of the East and Back: Workers As Citizens in Modern Shanghai». In: *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 41, No. 2

Γιάο Βεν Γιουάν (1975). Για την κοινωνική βάση της αντικομματικής κλίκας του Λιν Πιάο. Αθήνα: Ιστορικές Εκδόσεις

Yiching Wu (2014). *The Cultural Revolution at the margins*. Massachusetts: Harvard University Press

Μάο Τσε Τουνγκ (1975). Για τις αντιθέσεις. Αθήνα: Μορφωτικές Εκδόσεις

Yiching Wu, ό.π.

Σαρλ Μπετελέμ (1978). Μορφές Ιδιοκτησίας στο μεταβατικό στάδιο προς το σοσιαλισμό. Αθήνα: Ράππα

Μετάφραση του ιταλικού τίτλου «Cina e vicina», μιας σατιρικής δραματικής ταινίας του Μάρκο Μπελόκιο, για τον ατομικό αγώνα για την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας (1967).

Αντ. Βογάζος (1978). Σοσιαλισμός και κουλτούρα. Αθήνα: Θεμέλιο

Λέων Τρότσκι (2003). *Λογοτεχνία και Επανάσταση*. Αθήνα: Παρασκήνιο